

## SOTSIAALAINETE VALDKOND

### 1. Üldalused

#### 1.1 Valdkonnapädevus

Sotsiaallained on inimeseõpetus, ajalugu ja ühiskonnaõpetus.

Sotsiaallainete pädevusega taotletakse õpilase toimetulekut iseendaga, suutlikkust toimida lähikonnas, valmisolekut ja oskust olla aktiivne ning vastutustundlik kodanik, oskust mõtestada ühiskondlikke suhteid minevikuühiskondades lähtuvalt ajaloolisest kontekstist ja üldinimlikest väärtustest.

Sotsiaallainete õpetamise kaudu taotletakse, et põhikooli lõpetaja:

- 1) tunneb huvi kogukonna, rahva ja maailma arengu vastu, mõistab ühiskonnas toimunud ja toimuvate muutuste põhjusi, tagajärgi ja seoseid;
- 2) tunneb huvi enda arengu vastu, hindab ennast adekvaatselt, analüüsib oma võimalusi, usub endasse ja kavandab oma tulevikku, võtab eakohase vastutuse oma tuleviku kujundamise eest, väärtustab loovust ja ettevõtlikkust ning arendab endas neid omadusi ja pädevusi;
- 3) austab demokraatiat ja inimõigusi, teab oma õigusi ja kohustusi, järgib seadusi, üldinimlike väärtusi ja üldtunnustatud käitumisnorme, kujundab oma arvamuse ning on vastutustundlik ja aktiivne ühiskonnaliige, on lojaalne Eesti riigile;
- 4) valdab infootsimise meetodeid, hindab kriitiliselt allikate usaldusväärsust ja teabe sisu; väärtustab teaduspõhist maailmapilti ja kujundab enda seisukoha;
- 5) aktsepteerib inimeste individuaalseid erinevusi, kultuurilist ja maailmavaatelist mitmekesisust, suhtub neisse sallivalt, kui need pole inimväärikust alandavad või inimsusevastased;
- 6) tunnetab oma rolli Eesti kultuuripärandi hoidja ja kandjana, väärtustab inimkonnakultuuri pärandit ja aktsepteerib kultuurierinevusi;
- 7) hoolib endast ja teistest, järgib tervislikke eluviise, käitub turvaliselt enda ja teiste inimeste suhtes, hoiab keskkonda, on teadlik tarbija.

#### 1.2 Ainevaldkonna õppeained ja maht

Sotsiaallainete ainevaldkonda kuulub Hiiu Koolis kolm õppeainet.

Inimeseõpetust õpitakse 2.-3. klassis ning 5.-8. klassis, ajalugu 5.-9. klassis ning ühiskonnaõpetust 6. ja 9. klassis.

Õppeainete arvestuslikud nädalatunnid on kooliastmeti järgmised:

| Õppeaine        | I kooliaste | II kooliaste | III kooliaste |
|-----------------|-------------|--------------|---------------|
| Inimeseõpetus   | 2           | 2            | 2             |
| Ajalugu         |             | 3            | 6             |
| Ühiskonnaõpetus |             | 1            | 2             |

#### 1.3 Ainevaldkonna kirjeldus ja valdkonnasisene lõiming

Sotsiaallainetes käsitletakse inimese ja ühiskonna toimimist minevikus ning tänapäeval. Sotsiaallainete vahendusel kujundatakse õpilastes oskusi näha ühiskonna arengus põhjuse tagajärje seoseid ning teha teadlikke valikuid, lähtudes ühiskonnas kehtivatest väärtustest ja moraalinormidest. Õppe vältel kujundatakse õpilastes tahet toimida kõlbelse ja vastutustundliku ühiskonnaliikme ning isiksusena.

Sotsiaallainete pädevusega taotletakse toimetulekut

1. iseendaga (intrapersonaalne: eneseusaldus, eneseregulatsioon, eneseanalüüs, empaatia, autonoomia ja vastutus) - enesemääratluspädevus;
2. lähikonnas (interpersonaalne: suhestumine, osalus ja turvaline kohanemine erinevates sotsiaalsetes kontekstides) - sotsiaalne pädevus;
3. ühiskonnas (institutsionaalne: poliitika, valitsemine, riik, vabakond, turg, meedia jt ühiskonnaelu korraldamise vormid) - kodanikupädevus.

Õppe korraldamisel lähtutakse Eesti riikliku iseseisvuse tunnustamisest, eesti kultuuri traditsioonide, Euroopa ning maailma kultuuri ja teaduse põhisaavutuste väärtustamisest ning riikliku õppekava üldosas sätestatud põhimõtetest.

**Ajalugu** õppides omandavad õpilased kultuuriruumis orienteerumiseks olulisi teadmisi oma kodukoha ja maailma minevikust ning kultuuripärandist. Aine vahendusel suunatakse õpilane teadvustama, analüüsima ja kriitiliselt hindama ning tõlgendama minevikus aset leidnud sündmusi ja protsesse, nende omavahelisi seoseid ja seoseid tänapäevaga ning ajaloosündmuste erineva tõlgendamise põhjusi. Ajaloõpetus kujundab oskust mõista minevikunähtuste mõjul toimuvat arengut.

**Inimeseõpetus** lõimib õppesisu kõigis kooliastmes, toetades õpilase toimetulekut iseendaga, eakaaslaste hulgas, peres, kogukonnas ja ühiskonnas. Inimeseõpetuse eesmärk on toetada õpilase sotsiaalsete ja emotsionaalsete oskuste arengut, õppides tundma ennast, kujundama vastutustundlikult oma suhteid, olema terviseteadlik, aus, hooliv ja õiglane. Inimeseõpetuse kaudu kujundatakse esmased teadmised ja hoiakud sotsiaalsest võrdsusest, võrdväärsusest ning naiste ja meeste võrdõiguslikkusest.

**Ühiskonnaõpetus** omandavad õpilased teadmised, oskused ja hoiakud ühiskonnas toimimiseks ning vastutustundlike otsuste tegemiseks. Õppeaine üldeesmärk on luua eeldused aktiivse kodaniku kujunemiseks ja ühiskonna sidususe tugevdamiseks. Kõik sotsiaalvaldkonna ained on toeks, et õpilasel areneks suutlikkus analüüsida oma käitumist ja selle tagajärgi, sobival viisil oma tundeid väljendada, aktsepteerida inimeste erinevusi ning arvestada neid suheldes; ennast kehtestada, seista vastu ebaõiglusele viisil, mis ei kahjusta enda ega teiste huve ega vajadusi. Sotsiaalvaldkonna õppeainete kaudu õpitakse tundma ning järgima ühiskondlikke väärtusi, norme ja reegleid, omandatakse teadmisi, oskusi ja hoiakuid sotsiaalselt aktsepteeritud käitumisest ning inimeste vastastikustest suhetest, mis aitavad kaasa tõhusale kohanemisele ja toimetulekule perekonnas, eakaaslaste hulgas, kogukonnas ning ühiskonnas. Omandatakse teadmisi majandusest, tööturust, maksundusest, õpitakse tegema otsuseid rahatargalt ja vastutustundlikult. Sotsiaalainete kaudu kujundatakse alus maailmavaatelse mitmekesisusega arvestamiseks ning valmisolek dialoogiks erineva maailmavaate esindajatega.

Sotsiaalainetes käsitletavate õppeteemade kaudu kujundatakse õpilastes esmane valmisolek märgata ebavõrdsust ühiskonnas ja aidata kaasa võrdõiguslikkuse, sh soolise võrdõiguslikkuse edendamisele. Valdkonnasisese lõimingu taotletakse, et õpilane areneks terviklikuks isiksuseks, kes suhtub endasse ja teistesse positiivselt, arvestab kaasinimesi, lähtub oma tegevuses üldinimlikest väärtustest ning märkab ja mõistab ühiskonnas toimuvat. Kõigi sotsiaalvaldkonna õppeainete seisukohalt on tähtis koostööoskus ja töötamine rühmas. Õpilane omandab tõhusad oskused ja valmisoleku ühiskonnaellu sekkuda ja olla edukas elukestvas õppes ja tööturul. Õppesisu valib aineõpetaja arvestusega, et kooliastmeti kirjeldatud teadmised, oskused ja hoiakud, üld- ja valdkonnapädevused ning õpitulemused oleksid saavutatavad.

#### **1.4 Õpilastes kujundatavad üldpädevused**

Sotsiaalvaldkonna õppeainete õppimise kaudu toetatakse kõigi Hiiu Kooli õpilaste üldpädevuste arengut.

**kultuuri- ja väärtuspädevus** – suutlikkus hinnata inimsuhteid ja tegevusi üldkehtivate moraalinormide seisukohast; tajuda ja väärtustada oma seotust teiste inimestega, ühiskonnaga, loodusega, oma ja teiste maade ja rahvaste kultuuripärandiga ning nüüdiskultuuri sündmustega; väärtustada loomingut ja kujundada ilumeelt; hinnata üldinimlikke ja ühiskondlikke väärtusi, väärtustada inimlikku, kultuurilist ja looduslikku mitmekesisust; teadvustada oma väärtushinnanguid;

**sotsiaalne ja kodanikupädevus** – suutlikkus ennast teostada; toimida aktiivse, teadliku, abivalmi ja vastutustundliku kodanikuna ning toetada ühiskonna demokraatlikku arengut ja Eesti riikliku iseseisvust; teada ja järgida ühiskondlikke väärtusi ja norme; austada erinevate keskkondade reegleid ja ühiskondlikku mitmekesisust, religioonide ja rahvaste omapära; teha koostööd teiste inimestega erinevates situatsioonides; aktsepteerida inimeste ja nende väärtushinnangute erinevusi ning arvestada neid suhtlemisel;

**enesemääratluspädevus** – suutlikkus mõista ja hinnata iseennast, oma nõrku ja tugevaid külgi; analüüsida oma käitumist erinevates olukordades; käituda ohutult ja järgida tervislikke eluviise; lahendada suhtlemisprobleeme;

**õpipädevus** – suutlikkus organiseerida õppekeskkonda individuaalselt ja rühmas ning hankida õppimiseks, hobideks, tervisekäitumiseks ja karjäärivalikuteks vajaminevat teavet; planeerida õppimist ja seda plaani järgida; kasutada õpitut erinevates olukordades ja probleeme lahendades; seostada omandatud teadmisi varem õpituga; analüüsida oma teadmisi ja oskusi, motiveeritust ja enesekindlust ning selle põhjal edasise õppimise vajadusi;

**suhtluspädevus** – suutlikkus ennast selgelt, asjakohaselt ja viisakalt väljendada nii emakeeles kui ka võõrkeeltes, arvestades olukordi ja mõistes suhtluspartnereid ning suhtlemise turvalisust; ennast esitleda, oma seisukohti esitada ja põhjendada; lugeda ning eristada ja mõista teabe- ja tarbeteke ning ilukirjandust; kirjutada eri liiki tekste, kasutades korrektset viitamist, kohaseid keelevahendeid ja sobivat stiili; väärtustada õigekeelsust ja väljendusriikast keelt ning kokkuleppel põhinevat suhtlemisviisi;

**matemaatika-, loodusteaduste ja tehnoloogiaalane pädevus** – suutlikkus kasutada matemaatikale omast keelt, sümbolit, meetodeid koolis ja igapäevaelus; suutlikkus kirjeldada ümbritsevat maailma loodusteaduslike mudelite ja mõõtmisvahendite abil ning teha tõenduspõhiseid otsuseid; mõista loodusteaduste ja tehnoloogia olulisust ja piiranguid; kasutada uusi tehnoloogiaid eesmärgipäraselt;

**ettevõtlikkuspädevus** – suutlikkus ideid luua ja ellu viia, kasutades omandatud teadmisi ja oskusi erinevates elu- ja tegevusvaldkondades; näha probleeme ja neis peituvaid võimalusi, aidata kaasa probleemide lahendamisele; seada eesmärke, koostada plaane, neid tutvustada ja ellu viia; korraldada ühistegevusi ja neist osa võtta, näidata algatusvõimet ja vastutada tulemuste eest; reageerida loovalt, uuendusmeelselt ja paindlikult muutustele; võtta arukaid riske; rakendada finantskirjaoskust;

**digipädevus** – suutlikkus kasutada uuenevat digitehnoloogiat toimetulekuks kiiresti muutuvus ühiskonnas nii õppimisel, kodanikuna tegutsedes kui ka kogukondades suheldes; leida ja säilitada digivahendite abil infot ning hinnata selle asjakohasust ja usaldusväärsust; osaleda digitaalses sisuloomes, sh tekstide, piltide, multimeediumide loomisel ja kasutamisel; kasutada probleemilahenduseks sobivaid digivahendeid ja võtteid, suhelda ja teha koostööd erinevates digikeskkondades; olla teadlik digikeskkonna ohtudest ning osata kaitsta oma privaatsust, isikuandmeid ja digitaalset identiteeti; järgida digikeskkonnas samu moraali- ja väärtuspõhimõtteid nagu igapäevaelus.

### **1.5 Õppekava läbivad teemad**

Üldpädevuste saavutamist toetab läbivate teemade käsitlemine ning valdkonnaüleselt õppeainete eesmärgipärane lõimimine teistesse valdkondadesse kuuluvate õppeainetega.

Läbivad teemad on üld- ja valdkonnapädevuste, õppeainete ja ainevaldkondade lõimingu vahendiks ning neid arvestatakse koolikeskkonna kujundamisel. Läbivad teemad on aineülesed ja käsitlevad ühiskonnas tähtsustatud valdkondi ning võimaldavad luua ettekujutuse ühiskonna kui terviku arengust, toetades õpilase suutlikkust oma teadmisi erinevates olukordades rakendada.

#### **Läbivate teemade õpe realiseerub eelkõige:**

1) õppekeskkonna korralduses – kooli vaimse, sotsiaalse ja füüsilise õppekeskkonna kujundamisel arvestatakse läbivate teemade sisu ja eesmärke;

2) aineõppes – läbivatest teemadest lähtudes tuuakse aineõppesse sobivad teemakäsitlused, näited ja meetodid, viiakse koos läbi aineüleseid, klassidevahelisi ja ülekoolilisi projekte. Õppeainete roll läbiva teema õppes on lähtuvalt õppeaine taotlustest ja õppesisust erinev, olenevalt sellest, kui tihe on ainevaldkonna seos läbiva teemaga;

3) valikainete valikul – valikained toetavad läbivate teemade taotlusi;

4) läbivatest teemadest lähtuvas või õppeaineid lõimivas loovtöös – õpilased võivad läbivast teemast lähtuda selle loovtöö valikul, mida tehakse kas iseseisvalt või rühmatööna;

5) korraldades võimaluse korral koostöös kooli pidaja, paikkonna asutuste ja ettevõtete, teiste õppe- ja kultuuriasutuste ning kodanikuühendustega klassivälist õppetegvust ja huviringide tegevust ning osaledes maakondlikes, üle-eestilistes ja rahvusvahelistes projektides.

#### **Õpetuses ja kasvatuses käsitletavat läbivad teemad on:**

1) **elukestev õpe ja karjääri kujundamine** – taotletakse õpilase kujunemist isiksuseks, kes on valmis õppima kogu elu, täitma erinevaid rolle muutuvus õpi-, elu- ja töökeskkonnas ning kujundama oma elu teadlike otsuste kaudu, sealhulgas tegema sobivaid haridus- ja tööalaseid valikuid (eelkõige inimeseõpetuse ja ühiskonnaõpetuse õppesisu);

2) **keskkond ja jätkusuutlik areng** – taotletakse õpilase kujunemist sotsiaalselt aktiivseks, vastutustundlikuks ja keskkonnateadlikuks inimeseks, kes hoiab ja kaitseb keskkonda ning väärtustades jätkusuutlikkust, on valmis leidma lahendusi keskkonna- ja inimarengu küsimustele; kujuneb mõistmine, et keskkonnaprobleemid on seotud sotsiaalarangu probleemidega. Kujuneb arusaam, et eluolu on pidevas muutumises ja enamiku muutuste põhjusteks on inimene ise; arvestamine inimesest sõltumatute põhjustega (näiteks kliima muutumine), (eelkõige inimeseõpetuse ja ühiskonnaõpetuse õppesisu);

3) **kodanikualgatus ja ettevõtlikkus** – taotletakse õpilase kujunemist aktiivseks ning vastutustundlikuks kogukonna- ja ühiskonnaliikmeks, kes mõistab ühiskonna toimimise põhimõtteid ja mehhanisme ning kodanikualgatuse tähtsust, tunneb end ühiskonnaliikmena ning toetub oma tegevuses riigi kultuurilistele traditsioonidele ja arengusuundadele (eelkõige ajaloo ja ühiskonnaõpetuse õppesisu);

4) **kultuuriline identiteet** – taotletakse õpilase kujunemist kultuuriteadlikuks inimeseks, kes mõistab kultuuri osa inimeste mõtte- ja käitumislaidi kujundajana ning kultuuride muutumist ajaloo vältel, kellel on ettekujutus kultuuride mitmekesisusest ja kultuuriga määratud elupraktikate eripärast ning kes väärtustab omakultuuri ja kultuurilist mitmekesisust ning on kultuuriliselt salliv ja koostööaldis (eelkõige ajaloo õppesisu);

**5) teabekeskond ja meediakasutus** – taotletakse õpilase kujunemist teadlikuks ja analüüsivaks inimeseks, kes tajub ja teadvustab adekvaatselt ümbritsevat teabekeskonda, suudab meediamailma sisu ja allikaid kriitiliselt analüüsida ja kasutada, tunnustab autorlust, oskab luua kvaliteetset meediasisu, arvestades oma eesmärgi ja ühiskonnas omaks võetud suhtlemise norme, ning toimib turvaliselt ja vastutab oma käitumise eest end ümbritsevas teabekeskonnas (eelkõige inimeseõpetuse ja ühiskonnaõpetuse õppesisu);

**6) tehnoloogia ja innovatsioon** – taotletakse õpilase kujunemist uuendusaltiks ja nüüdisaegseid tehnoloogiaid eesmärgipäraselt kasutada oskavaks inimeseks, kes tuleb toime kiiresti muutuvast tehnoloogilises elu-, õpi- ja töökeskkonnas (eelkõige ajaloo ja ühiskonnaõpetuse õppesisu);

**7) tervis ja ohutus** – taotletakse õpilase kujunemist vaimselt, emotsionaalselt, sotsiaalselt ja füüsiliselt terveks ühiskonnaliikmeks, kes on võimeline järgima tervislikku eluviisi, käituma turvaliselt ning kaasa aitama tervist edendava turvalise keskkonna kujundamisele (eelkõige inimeseõpetuse ja ühiskonnaõpetuse õppesisu);

**8) väärtused ja kõlblus** – taotletakse õpilase kujunemist kõlbeliselt arenenud inimeseks, kes tunneb ühiskonnas üldtunnustatud väärtusi ja kõlbluspõhimõtteid, järgib neid koolis ja väljaspool kooli, ei jää üksikõikseks, kui neid eiratakse, ning sekkub vajaduse korral oma võimaluste piires (nii ajaloo, ühiskonnaõpetuse kui ka inimeseõpetuse õppesisu).

### **1.6. Õppe kavandamine ja korraldamine**

Valdkondlikku õppetegevust kavandades ja korraldades:

1) lähtutakse õppekava alusväärtustest, üld- ja valdkonnapädevustest, kooliastme lõpuks taotletavatest teadmistest, oskustest ja hoiakutest ning õpitulemustest ja kooli õppekavas sätestatud õppesistist, kooliastmete õppe ja kasvatuses rõhuasetustest ning lõimingust teiste õppeainete ja läbivate teemadega;

2) arvestatakse didaktika nüüdisaegsete käsitluste ja ainevaldkonnas toimunud arenguga, võetakse arvesse kohalikku eripära ning muutusi ühiskonnas

3) toetatakse lõimingut valdkonna sees, õppeainete vahel ja õppekava läbivate teemadega, arendatakse õpilaste teadmisi, oskusi ja hoiakuid;

4) rakendatakse mitmekesiseid ja kombineeritud õppemeetodeid ning aktiivsust, loovust, koostööd ja tagasisidet soodustavaid õppetegevusi, kujundatakse õpiharjumusi ja -oskusi;

5) arvestatakse õpilaste eelteadmisi, huvisid, individuaalseid eripärasid ja -võimeid, kasutatakse diferentseeritud sisu ja sobivat pingutust nõudvaid ülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud ja õpilasele tähenduslikku käsitlust, reageeritakse õpiraskustele ning pakutakse õpiabi;

6) taotletakse mõõdukat ja ühtlaselt jaotuvat õpikoormust, mis soodustab motivatsiooni ning jätab aega puhkuseks ja huvitegevuseks;

7) tegeldakse probleemikeskselt ja kogemuspõhiselt eluliste nähtuste ja olukordadega, seostatakse oskusi igapäevaelu ja jätkuõpingutega.

Kõikides sotsiaalvaldkonna ainetes tuleb lisaks põhiteemadele käsitleda ka ühiskonnas aset leidvaid muutusi ning kasutada õppe ilmetamiseks näiteid ümbritsevast elust. Kohalikest eripäradest tulenevalt on Hiiu Koolis erinevate sotsiaalainete tundidesse loimitud (aed)linlikku ja tervislikku eluviisi (liikumise- ja sportimisvõimalused), keskkonnahoidu (keskkonnajalajalg, jäätmemajandus, roheline elukeskkonna väärtustamine), linna- ja riigijuhtimist (õppekäigud linnaosavalitsusse ja Riigikokku, Nõmme Majja), kohalikku ajalugu (Nõmme kujunemine, Nõmme märkimisväärsed paigad, nõmmelaste mälestused).

### **1.7 Hindamine**

Hindamisel lähtutakse vastavatest põhikooli riikliku õppekava üldosa sätetest ja Hiiu Kooli hindamisjuhendist.

Hindamine on õppeprotsessi osa, mille kaudu toetatakse õpilase õppimist ja arengut. Hindamisel saadakse ülevaade õpitulemuste saavutusest ja õpilase individuaalsest arengust ning toetatakse selle kaudu õpilase kujunemist positiivse minapildi ja adekvaatse enesehinnanguga enastjuhtivaks õppijaks. Hindamise tulemusena/abil saab õpilane tagasisidet oma edenemise kohta õppimisel ja õpistrateegiate valikuteks. Õpetaja saab teavet oma õpetamise tulemuslikkuse kohta ning sisendit nii õppetegevuse kui ka iseenda pädevuste arendamiseks.

Hindamise alus on valdkonna ainekavades kirjeldatud õpitulemused kooliastmete kaupa. Hindamisega toetatakse kooliastme lõpuks taotletavate teadmiste ja oskuste omandamist, hoiakute kujunemist ning valdkonnapädevuse saavutamist. Ainealaste teadmiste ja oskuste kõrval antakse tagasisidet ka üldpädevuste arengu ning väärtushoiakute ja -hinnangute kujunemise kohta. Hoiakute kujunemisele antakse tagasisidet suunavate ja toetavate sõnaliste hinnangute abil.

Selleks rakendatakse nii diagnostilist, kujundavat kui ka kokkuvõtvat hindamist, mida esitatakse nii sõnaliste hinnangute kui ka numbriliste hinnatena. Diagnostilise hindamise käigus selgitatakse välja õpilaste eelteadmiste ja oskuste tase, hoiakud, ainealased väärarusaamad ja spetsiifilised õpiraskused, et kavandada järgnevat õppimist ja õpetamist. Õppeprotsessi käigus rakendatakse kujundavat hindamist, kus õpilane saab suulist ja

kirjalikku tagasisidet oma õpitulemuste saavutamise taseme ning tugevuste ja arenguvõimaluste kohta. Kokkuvõttev hindamine toimub üldjuhul õppeperioodi või mahuka õppeteema lõpul, et kontrollida nii õppetöös püstitatud eesmärkide saavutamist kui ka riikliku õppekavaga sätestatud õpitulemuste saavutatust. Õppeteema kokkuvõttev hinne võib kujuneda õppeperioodi jooksul toimunud hindamise tulemusena, seejuures arvestatakse, et hinnatel võib sõltuvalt töö mahust olla erinev kaal.

Alates esimesest kooliastmest kaasatakse õpilane hindamisprotsessi nii oma töö hindamisel kui ka kaasõpilaste tagasisidestamisel. Õpilasele on õppeprotsessi alguses teada, mida ja millal hinnatakse, milliseid hindamisvahendeid kasutatakse ning millised on hindamise kriteeriumid. Õpilast suunatakse õppeprotsessi käigus oma õppimist ja püstitatud eesmärkide saavutamist analüüsima ja reflekteerima.

Arutluste, juhtumianalüüside ja loominguliste tööde puhul hinnatakse arvamuste ja seisukohtade argumenteeritust, seostatust ja veenvust, õpilase seisukohtadele minevikusündmuste, ühiskonnas ja maailmas toimuva kohta antakse sõnalist kirjeldavat tagasisidet. Praktiliste ja loominguliste ülesannete sooritamisel hinnatakse nii protsessi kulgu kui ka tulemust. Kirjalikke ülesandeid hinnates arvestatakse eelkõige töö sisu, kuid pööratakse tähelepanu ka õpilase keelekasutusele, sh erialaste terminite, isiku-, riikide ja kohanime, rahvusvaheliselt aktsepteeritud lühendite õigele kasutusele ja õigekirjale, mida arvestatakse hindamisel vastavalt ülesande eesmärgile ja kokkulepitud hindamiskriteeriumidele.

Erineva keerukusastmega teadmiste, oskuste ja hoiakute hindamise võimaldamiseks kasutatakse mitmekesiseid hindamisviise ja -vorme. Hindamisvahendi ja -viisi valik sõltub püstitatud õppe-eesmärkidest ja eeldatavast õpitulemusest. Hindamismeetodite valikul arvestatakse õpilaste vanust, individuaalseid võimeid ning valmisolekut ühe või teise tegevusega toime tulla.

**Ajaloos** hinnatakse õpilaste teadmisi ja oskusi tähtsamate ajaloosündmuste ja -nähtuste analüüsi nõudvate ülesannete kaudu. Allikaanalüüsi puhul hinnatakse allikast olulise info leidmist, selle tõlgendamist ja võrdlemist, kommenteerimist ning usaldusväärsuse üle otsustamist. Arutluse puhul hinnatakse kirjutise vastavust teemale, ajastu- ja teemakohaste faktide teadmist, võrdlemist, seoste loomist ja järelduste tegemise oskust ning isikliku suhtumise väljendamist põhjendatud argumentide toel.

**Inimeseõpetuses** hinnatakse õpilaste teadmisi ja oskusi ning nende seostamise oskust. Õpilase hoiakuid ja väärtushinnanguid mõõdetakse ja tagasisidestatakse vaatluse, õpilase antud hinnangute ja otsustuste ning juhtumianalüüsi alusel.

**Ühiskonnaõpetuses** hinnatakse arutlusoskust, erinevate allikate, sh õigustekstide tõlgendamist ja analüüsi, ühiskondlike probleemide analüüsi ja oma seisukoha kujundamise ning selle põhjendamise oskust; aga ka kodanikuvalmidust ja -vastutust ühistegevuses osalemise, ühiskonnaliikmele kohustuslike toimingute, sh vajalike dokumentide täitmise oskuse jt eakohaste ülesannete kaudu.

### 1.8 Õppekeskkond

Õppimist toetav õppekeskkond kujundatakse viisil, kus luuakse kultuuritundlik, üksteist austav, kaasav, vastastikku hooliv ja toetav, turvaline, kiusamis- ja vägivallavaba õppekeskkond, mis rajaneb usalduslikel suhetel, sõbralikkusel ja heatahtlikkusel ning kus märgatakse ja tunnustatakse õpilase pingutusi ja õpiedu. Aktsepteeritakse erinevate seisukohtade olemasolu, arutletakse nende üle ning hinnatakse neid, lähtudes allikatest, tõendusvahenditest faktidest ning demokraatliku ühiskonna aluspõhimõtetest.

Kool võimaldab viia õpet läbi ruumis, kus on:

- 1) mööbli ümberpaigutamise võimalus liikumist eeldavateks tegevusteks nagu rühmatööd, dramatiseeringud, rolli- ja õppemängud;
- 2) internetiühendus nii õpetajal kui ka õpilastel, digitehnoloogia ning audiovisuaalsete esitluste ja videoühenduse kasutamise võimalused.

Hiiu Kool võimaldab:

- 1) korraldada õpet väljaspool klassiruumi, nt mäluasutuses või ametiasutuses. Näiteks Nõmme linnaosavalitsus/ Nõmme Maja, Riigikogu, Riigiarhiiv, Eesti Rahvusringhääling, Nõmme muuseum, Nõmme linnaosa erinevad asumid, Tallinna vanalinn;
- 2) kasutada ainekava eesmarke toetavaid õppematerjale ja -vahendeid. Näiteks Eesti Vabariigi põhiseadus; ÜRO inimõiguste ülddeklaratsioon; ÜRO lapse õiguste konventsioon; Hiiu Kooli kodukord; ajalootlased, kontuur- ja seinakaardid; digitaliseeritud andmebaasid ja arhiivid; illustratiivne pildimaterjal (fotod, karikatuurid); IKT-põhised õppematerjalid; ajalehed ja ajakirjad;
- 3) õppekäike ja kohtumisi erinevate valdkondade esindajatega ja vilistlastega. Näiteks Tallinna Nõmme Gümnaasium, Töötukassa karjäärispetsialistid, Nõmme piirkonna politseinikud, külalised erinevatest riigiasutustest.

### AJALUGU

## Õppeaine kirjeldus

Ajaloo õppimise käigus omandatakse pädevused, mis on vajalikud oma elu korraldamiseks ajalooteadvuse toel ühiskonnale omases ajaloolises kultuuris. Ajalooõpetus toetab ajaloolise mõtlemise kujunemist. Ajalooline mõtlemine tähendab suutlikkust märgata tähenduslikkust ajaloos, oskust kasutada esmaallikaid töendusmaterjalina, tunda ära muutusi ja ajaloosündmuste järjepidevust, analüüsida põhjusi ja tagajärgi, tajuda ajaloolist konteksti.

Ajaloo õppimist alustatakse sissejuhatusest ainesse. Ajalooõpetuses omandavad õpilased kultuuriruumis ning ajaloolises keskkonnas orienteerumiseks vajalikke teadmisi ja oskusi. Õpilasi suunatakse uurima, teadvustama, analüüsima, kriitiliselt hindama ning tõlgendama minevikus aset leidnud sündmusi ja protsesse, nende seoseid omavahel ja tänapäevaga ning ajaloosündmuste erineva tõlgendamise põhjusi. Ajalooõpetusega alustades lähtutakse huvi äratamisest, õpitava õpilasele tähenduslikuks tegemisest.

Põhikooli ajalooõpetus on kronoloogilis-temaatiline. Õppeaine algab sissejuhatava algõpetusega ning jätkub muinas- ja vanaaja, keskaja, uusaja ning lähiajaloo õppimisega. Eesti ajalugu õpitakse lõimituna maailma ajaloo kursusesse. Ainekavas eraldi esitatud Eesti ajaloo teemasid käsitletakse põhjalikult ja süsteemselt ning tõmmatakse paralleele maailma ajalooga. Käsitluse põhimõte on liikumine lähemalt kaugemale, alustades kodukoha ajaloost, kus on oluline luua käsitletava teema ja paikadega isiklik seos.

Ajalooõpetusel on kronoloogiline, poliitiline, majanduslik, sotsiaalne, kultuuriline ja ideede dimensioon. Põhikoolis tähtsustatakse õpilasele jõukohast, inimesekeskset ajalookäsitlust, eluolu ja kultuuri teiste ajalooõpetuse dimensioonide ees. Maailma ajalugu käsitletakse valitud teemade kaudu, millega ei taotleta ajalooperioodidest tervikpildi kujunemist. Tähtis on luua seosed mineviku ning nüüdisaja ajaloosündmuste ja nähtuste vahel ning kujundada arusaam, et minevikku pöördumata on raske mõista tänapäeva, nt kriisikollete olemust, Eesti ajaloo sõlmküsimusi, Eesti iseseisvuse ning selle kaitsmise ning teisalt võõrvallutuste mõju erinevatel perioodidel. Õpitakse väärtustama kohalikku kultuuripärandit, inimeste iseotsustamise õigust ja vabadust, analüüsima eetilisi valikuid ja mõistma hukka agressiooni ja okupatsiooni ning kõiki inimsusevastaseid kuritegusid.

Õpilaste maailmapilti rikastab ainetevaheline lõiming ning lähedaste teemade lõimitud käsitlemine, lähtudes erinevatest aspektidest.

## II KOOLIASTE

### II kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

1. Teab, ajaloo periodiseerimise põhimõtteid ning et ajaloo periodiseerimine on kokkuleppeline.
2. Teab, et ajaloosündmustel ja -nähtustel on põhjused ja tagajärjed.
3. Kasutab ajaloomõisteid kontekstis.
4. Teab näiteid kodukoha minevikust.
5. Teab, et Eesti ei ole alati olnud iseseisev ning teab olulisi sündmusi ja isikuid Eesti omariikluse kujunemisloos.
6. Mõistab, kuidas kujunes inimasustus.
7. Mõistab, et teadus ja tehnika on pidevas arengus ja mõjutavad inimesi ning ühiskonnaelu.
8. Oskab asetada end minevikus elanud inimese olukorda ning saab aru, et erinevast rollist vaadates on maailm erinev.
9. Teab, et eri aegadel on ühiskonnas olnud erinevad väärtussüsteemid, mida ei ole õige hinnata tänapäeva kontekstis.
10. Teab, mis tunnused on iseloomulikud demokraatlikele ja mittedemokraatlikele ühiskonnavormidele ajaloos.
11. Teab, millist liiki allikatest saab mineviku kohta teavet ja milliste tunnuste järgi saab allikate usaldusväärsust hinnata.
12. Teab näiteid kodukoha kultuuripärandist, olulisi inimesi ja nende rolli kodukoha kultuuriloos.
13. Märkab ja väärtustab minevikupärandit Eestis ja mujal.
14. Teab, kuidas meditsiin ja inimeste teadmised tervisest on aja jooksul muutunud.
15. Teab näiteid, kuidas inimkond on minevikus keskkonda mõjutanud.

## AJALUGU 5. KLASS

Õppetundide maht 35 tundi õppeaastas (1 tund nädalas)

Ajaloo algõpetuse peamine eesmärk on huvi äratamine ajaloo vastu ning ajaloo õppeks tarvilike teadmiste ja oskuste kujundamine. Õppetöös kasutatakse erinevaid ajalooallikaid ning minevikust jutustavaid pilte, lugusid, filme jne. Õpilased tutvuvad ajaloo põhimõistetega ning kujundatakse ja arendatakse mitmesuguseid oskuseid: ajas orienteerumine, oskus töötada erinevate ajalooallikatega, funktsionaalne kirjaoskus, küsimuste esitamine ning neile vastamine, informatsiooni hankimine ja selle usaldusväärsuse hindamine, koostööoskus ja loovus, kasutatakse ajaloolast sõnavara. Arutletakse mineviku erinevate esituste ja tõlgenduste üle. Õpitakse kasutama ajatelge ja

ajalookaarti ning täitma kontuurkaarti, koostama lühijuttu, teksti põhjal kava. Soovitav on teha õppekäike, osaleda muuseumi- ja arhiivitundides ning kutsuda tunnikülalisi. Nii palju kui võimalik toetatakse koduloolisele ainekodule. Teemade valiku ja nende sügavusastme valiku üle otsustab õpetaja. Võimalus on vaadelda sündmusi ja isikuid eri ajaperioodidel või läheneda Eesti ajaloo vaatenurgast. Käesoleva kontseptsiooniga taotletakse kolme peamist eesmärki: toetada ajalooõpetuse nõ lähemalt kaugemale liikumise printsiipi (kodukoha ajaloo tundmine ja kohaliku kultuuripärandi väärtustamine); erinevate õpioskuste kujundamine ning ajalooalaste teadmiste ja pädevuste omandamine

| <b>Teema: AJAARVAMINE JA AJALOOALLIKAD</b><br><b>Teema olulisus:</b><br><b>Maailmas on erinevaid ajaarvamise alguspunkte. Ajaloo periodiseerimine on kokkuleppeline ning ajaloolased teevad seda selleks, et lihtsustada mineviku uurimist. Erinevad rahvad loevad ajaarvamise alguseks neile tähtsaid sündmusi. Minevikust rääkimisel tuginevad aastarvudele, mis aitavad õppida tajuma aja kulgu, et saada paremini aru minevikus aset leidnud sündmustest ja protsessidest, muutustest ja järjepidevusest nii maailma kui ka Eesti ajaloos ning isiklikus elus. Õppides kasutama aja mõistetega seonduvaid sõnu, fraase ja kronoloogiat kujuneb õpilasel oskus leida, analüüsida ja mõista seoseid, mõtestada ajaloolise keskkonna kujunemist.</b><br><b>Töö allikatega arendab õpilasel oskust kriitiliselt mõelda, teha järeldusi, luua seoseid, kujundada oma seisukoht ning seda põhjendada.</b> |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| ÕPITULEMUSED                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            | ÕPPESISU, ÕPPIJA TEGEVUSED                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |
| <b>Õpilane</b> <ul style="list-style-type: none"> <li>• kasutab kontekstis aja mõistega seonduvaid sõnu, lühendeid ja fraase: sajand, aastatuhat, eKr, pKr, araabia number, Rooma number, ajaloo periodiseerimine;</li> <li>• õpilane oskab määrata sajandeid ning aastatuhandeid;</li> <li>• teab, et mineviku kohta saab teavet ajalooallikatest, töötab lihtsamate allikatega, kasutab kontekstis ajalooallikatega seonduvaid mõisteid ning toob nende kohta näiteid;</li> <li>• iseloomustab erinevate allikatüüpide eripära, hinnates nende usaldusväärsust</li> </ul>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             | Ajaarvamisega seotud mõisted ja ajaloo perioodid: muinasaeg, vanaaeg, keskaeg, uusaeg, lähiajalugu. Õpilane paigutab ajateljele isikliku elu sündmusi, ajaloosündmusi ja -perioode, kasutades õigesti ajaühikuid; lahendab ajatelje abil ülesandeid, kasutab ajatelge ja ajalookaarti ning täidab kontuurkaarti. Ajalugu ja ajalooallikad. Allikate tõlgendamine: kirjalik allikas, suuline allikas, esemeline allikas, audiovisuaalne allikas, muuseum ja arhiiv, töö ajalookaardiga. Töö eri liiki ajalooallikatega, nende iseloomustamine ja usaldusväärsuse hindamine, intervjuueerib lähisugulasi mingil teemal, muuseumi- ja/või arhiivikülastus. Õpilased toovad kooli kaasa eriliiki ajalooallikaid, võimalusel Nõmmega seotud (fotod, kirjad, ajaleht jms). Võimalusel Nõmme muuseumi külastus. |
| <b>Teema: AJALOOSÜNDMUSED, AJALOOALISED ISIKUD JA ELUOLU</b><br><b>Teema olulisus:</b><br><b>Mineviku tundmine on alus tänapäeva mõistmiseks, olemasoleva väärtustamiseks ja tuleviku suundumuste prognoosimiseks.</b><br><b>Kodukoha ajaloo tutvumine aitab õpilasel luua käsitletava teema ja paikadega isikliku seose ning õpetab väärtustama kohalikku kultuuripärandit.</b><br><b>Mineviku vastu huvi äratamise ning ajaloo sündmuste, ajalooliste isikute ja eluoluga tutvumine arendab õpilase maailmapilti, aitab mõista ühiskonnas toimunud muutusi erinevatel ajaperioodidel.</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |
| ÕPITULEMUSED                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            | ÕPPESISU, ÕPPIJA TEGEVUSED                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |
| <b>Õpilane</b> <ul style="list-style-type: none"> <li>• toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailma ja Eesti ajaloos ning isiklikus elus;</li> </ul>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              | Elu linnas ja maal rahu ja sõja ajal, inimeste tegevusalad, elamud, rõivastus, toit, kultuur ja traditsioonid, nende muutumine ajas, rahvakalendri tähtpäevad.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <ul style="list-style-type: none"> <li>väljendab oma teadmisi nii suuliselt kui ka kirjalikult, koostab kava ja lühijuttu; kasutab ajaloomõisteid asjakohases kontekstis;</li> <li>kirjeldab ajaloosündmuse näitel lihtsamaid põhjuse ja tagajärje seoseid ja iseloomustab lihtsamate allikatüüpide eripära, hinnates nende usaldusväärsust;</li> <li>teab, et inimeste arusaam maailmast sõltub ajaloolisest kontekstist ja inimese sotsiaalsest rollist ühiskonnas;</li> <li>kirjeldab joonise abil ajaloolist asulat, toob näiteid, kuidas ühiskonna ja elukeskkonna areng mõjutavad inimeste igapäevaelu;</li> <li>nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust</li> </ul> | <p>Jutustab ümber teksti ja toob esile olulisemat, koostab kava, ajaloolaseid küsimusi ning lühijuttu, kasutab erinevaid andmebaase: BERTA, mois.ee, muis.ee jne</p> <p>Ajaloosündmused ja silmapaistvad isikud kodukohas, Eestis, Euroopas ning maailmas õpetaja valikul (mh Nikolai von Glehn, Nõmme kujunemine ja Nõmme linna asutamine 1926, Tallinna vanalinn jne).</p> <p>Hiiu Kooli ajalugu.</p> |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

### AJALUGU, 6. KLASS

Õppetundide maht 70 tundi õppeaastas (2 tund nädalas)

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p><b>Teema: MUINASAEG</b></p> <p><b>Teema olulisus:</b></p> <p>Muinasajal hakkasid inimesed üle minema toidu korjamiselt ja jahipidamiselt põllumajandusele. See oli niivõrd oluline muutus, et seda nimetatakse põllumajanduslikuks revolutsiooniks. See võimaldas saaki suurendada ja tekkisid püüasulad, mis viis tsivilisatsioonide tekkimiseni. Muinasajal tehti suuri edusamme tööriistade ja tehnoloogia valdkonnas. Näiteks võeti kasutusele metallid. Muinasaegne ühiskond oli sõltuv looduslikest ressurssidest ning inimesed pidid neid ressursse hoolikalt kasutama ja jälgima, et neid ei ammendataks. See on meile väärtuslikuks õppetunniks, kuidas ka tänapäeval jätkusuutlikult kooskõlas loodusega eksisteerida, hoida keskkonda enda ümber ja olla teadlik tarbija. Muinasaja käsitlemisel kinnistatakse õpilase oskust orienteeruda ajas, tunda ja kasutada kontekstis ajaloomõisteid, näha põhjuse-tagajärje seoseid, arendada erinevaid õpioskusi (nt analüüsioskus) jne. Eesti ning kitsamalt kodukoha ajalooga tutvumine loob käsitletavate teemade ja paikadega isikliku seose.</p> |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |
| <b>ÕPITULEMUSED</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           | <b>ÕPPESISU, ÕPPIJA TEGEVUSED</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |
| <p>Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>teab, et ajaloo periodiseerimine on kokkuleppeline, nimetab ajalooperioode ja sündmusi, mis on aluseks ajaloo periodiseerimisele, põhjendab oma valikut;</li> <li>kasutab ajaarvamisega seotud mõisteid asjakohaselt;</li> <li>toob näiteid, kuidas ühiskonna ja elukeskkonna areng mõjutavad inimeste igapäevaelu, kasutab ajaloomõisteid asjakohases kontekstis;</li> <li>teab mõnda inimeste ajaloolist asulat, kirjeldab selle tekkimise ja kujunemise põhjusi;</li> <li>toob näiteid inimtegevuse ja looduskeskkonna vastastikusest mõjust minevikus.</li> </ul>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   | <p>Ajaarvamisega seotud mõisted ja ajaloo perioodid: muinasaeg, vanaaeg, keskaeg, uusaeg, lähiajalugu.</p> <p>Inimese kujunemine, kiviaeg, pronksiaeg, rauaaeg, sugukond, küttimine ja korilus, karjakasvatus ja põlluharimine kui elatusallikas.</p> <p>Kirjeldab muinasaja inimese eluviisi ja tegevusalasid Eestis, näitab kaardil esimesi asulaid: Pulli ja Kunda Lammasmägi.</p> <p>Muinasaegne inimtegevus tänase Tallinna territooriumil.</p> <p>Põhimõisted: esiaeg ehk muinasaeg, vanaaeg, keskaeg, uusaeg, lähiajalugu, eKr, pKr, sajand, aastatuhat, kümnend, araabia number, Rooma number, ajalooallikad, arheoloogia, küttimine, ja korilus, alepöld</p> |
| Teema: VANAD IDAMAAD                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |



|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>Teema olulisus:</p> <p>Õpilane mõistab, et esimesed suured riigid tekkisid sooja kliimaga aladel üleujutavate jõgede orgudes, kus liikumine toimus peamiselt veeteede kaudu. Tänu üleujutustele oli muld viljakas ja sai tegeleda viljakasvatusega. Tekkis tööjaotus ning võrdsete inimeste kogukonnast eraldusid ajapikku teised ühiskonnakihid. Rahvaarvu kasvades oli vaja viljakat maad juurde saada. Selliste suurte tööde korraldamiseks – niisutuskanalite kaevamine, tammide ehitamine, ühiselt maa kaitsmine vaenlase eest – tekkisid esimesed riigid ja võeti kasutusele kiri. Õpilasel kujuneb oskus orienteeruda ajaloolises ajas, oskus leida, analüüsida ning mõista seoseid ning mõtestada ajaloolise keskkonna kujunemist, nt miks kujunesid tsivilisatsioonid just suurte jõgede ääres või miks võeti kasutusele kiri. Kujuneb oskus töötada ajalookaardiga.</p> |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |
| <p>ÕPITULEMUSED</p> <p>Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>toob näiteid inimtegevuse ja looduskeskkonna vastastikusest mõjust minevikus;</li> <li>nimetab teaduse ja tehnika arengut mõjutanud tähtsamaid avastusi ja leiutisi ning selgitab nende tähtsust.</li> </ul>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               | <p>ÕPPESISU, ÕPPIJA TEGEVUSED</p> <p>Selgitab, miks, kus ja millal tekkisid vanaaja kõrgkultuurid.</p> <p>Oskab näidata kaardil Egiptust, Mesopotaamiat, Vana Indiat ja Vana Hiinat. Jõgede kokku viimine õige kõrgkultuuriga.</p> <p>Põhimõisted: tsivilisatsioon ehk kõrgkultuur, Egiptus ja Niilus, Mesopotaamia – Eufrat ja Tigris, Hiina – Huanghe ja Jangtse, India – Indus ja Ganges, kanal, tamm.</p>                                                                                                                                                                                   |
| <p>Mesopotaamia</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |
| <ul style="list-style-type: none"> <li>toob näiteid, kuidas ühiskonna ja elukeskkonna areng mõjutavad inimeste igapäevaelu;</li> <li>nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos;</li> <li>nimetab teaduse ja tehnika arengut mõjutanud tähtsamaid avastusi ja leiutisi ning selgitab nende tähtsust (kanalite ja tammide tähtsus);</li> <li>koostab etteantud mõistetega lauseid, kasutab mõisteid õiges kontekstis.</li> </ul>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            | <p>Mesopotaamia riiklik korraldus, mesopotaamlaste oskust kasutada ära jõgesid kõrgkultuuri kujunemisel.</p> <p>Kontuurkaardile Mesopotaamia, jõgede, sumerite asuala ja Babüloni linna märkimine.</p> <p>Teab, kes oli Hammurapi. Hammurapi seadustekogu lugemine ja arutelu.</p> <p>Mõistab Mesopotaamia kultuuripärandi tähtsust inimkonna ajaloos ning oskab tuua näiteid (leiutised, kiilkirja kasutuselevõtt)</p> <p>Mesopotaamia usund.</p> <p>Põhimõisted ja – nimed: Mesopotaamia, Eufrat ja Tigris, sumerid, linnriik, Hammurapi, kiilkiri, tsikuraat, Marduk, potikeder ja ratas</p> |
| <p>Egiptus</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |
| <ul style="list-style-type: none"> <li>toob näiteid inimtegevuse ja looduskeskkonna vastastikusest mõjust minevikus Egiptuse näitel;</li> <li>kirjeldab vanaaja elulaadi ja religiooni Egiptuse näitel;</li> <li>nimetab teaduse ja tehnika arengut mõjutanud tähtsamaid avastusi ja leiutisi ning selgitab nende tähtsust.</li> </ul>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               | <p>Egiptuse riiklik korraldus.</p> <p>Kontuurkaardile Niiluse ja Egiptuse märkimine, etteantud mõistete abil lühijutu koostamine.</p> <p>Tunneb Egiptuse kultuuri- ja teadussaavutusi meditsiinis, matemaatikas, astronoomias.</p> <p>Toob näiteid kujutavast kunstist, teab mõnda Egiptuse püramiidi.</p> <p>Põhimõisted ja – nimed: Niilus, delta, vaarao, preestrid, tempel, ametnikud, orjad, hieroglüüfid, papüurus, palsameerimine, muumia, sarkofaag, püramiid Thutmosis III, Ramses II, Tutanhamon.</p>                                                                                 |
| <p>Vahemere Idaranniku kultuurid - Foiniikia, Iisraeli ja Juuda riik</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <ul style="list-style-type: none"> <li>• toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailma ajaloos Iisraeli riigi loomise ja hävimise näitel;</li> <li>• teab, et foiniiklased olid head meresõitjad, võtsid kasutusele tähestiku;</li> <li>• teab, et Iisraelis tekkis monoteistlik religioon;</li> <li>• teab, mis on Vana Testament.</li> </ul>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             | <p>Looduslikud olud Lähis-Idas, maavarad, purpurpunase värvi saamine.</p> <p>Foiniikia ja Iisraeli asukoht kaardil.</p> <p>Kaubandus jõukuse alusena (Foiniikia jõukad kaubalinnad).</p> <p>Ainujumala usk, üldtunnustatud väärtusi ja kõlbluspõhimõtete kujunemine. Kümme käsku ja nende tähendus, arutelu.</p> <p>Põhimõisted ja – nimed: Põhimõisted: tähestik, Kartaago, Jahve, Mooses, Vana Testament, kümme käsku</p>                    |
| Vana-India ja Vana-Hiina                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |
| <ul style="list-style-type: none"> <li>• teab, et Vana-India ja Vana-Hiina kõrgkultuurid tekkisid suurte jõgede ääres;</li> <li>• nimetab teaduse ja tehnika arengut mõjutanud tähtsamaid avastusi ja leiutisi ning selgitab nende tähtsust;</li> <li>• teab, et inimeste arusaam maailmast sõltub ajaloolisest kontekstist ja inimese sotsiaalsest rollist ühiskonnas; teab, mis on kastisüsteem;</li> <li>• mõistab, et erinevates piirkondades on erinevad usulised tõekspidamised ja väärtussüsteemid,</li> </ul>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          | <p>India ja Hiina asukoht kaardil, tsivilisatsioonide algus jõgede ääres.</p> <p>Näiteid India ja Hiina avastustest ja leiutistest (male, kompass, paber), arvutussüsteem.</p> <p>Usulised tõekspidamised, Konfutsius.</p> <p>Vana-India ja -Hiina kultuuri ja religiooni tõekspidamised, panus maailma kultuurilukku.</p> <p>Põhimõisted ja – nimed: India ja Indus, Ganges, kastisüsteem, budism, Hiina ja Huanghe, Jangtse, Hiina müür,</p> |
| <p>Teema: VANA-KREEKA JA VANA-ROOMA</p> <p>Teema olulisus:</p> <p>Vana-Kreeka ja Vana-Rooma ajalugu, kultuur ning teadussaavutused on oluliselt mõjutanud inimeste arusaama meid ümbritsevast maailmast ning inimestevahelistest suhetest. Lääne kultuur ja lääneliku demokraatia põhimõtted pärinevad Vana-Kreekast. Kreeka filosoofid leiutasid tänapäeva teaduse ning Kreeka ajaloos peituvad lääne meditsiini juured. Rooma impeeriumis arenes välja võrdsusel ja õiglusel põhinev õigussüsteem. Paljud antiikaja tehnoloogilised saavutused (teedevõrk, akveduktid, termid) on aluseks tänapäeva tehnilistele lahendustele.</p> <p>Antiikaja ajaloo õppimise kaudu kujundame kultuuriteadlikku inimest, kes tajub kultuuri rolli inimeste mõtte- ja käitumisaadi mõjutajana ning selle muutumist ajaloo jooksul. See võimaldab näha paralleele mineviku ja tänapäeva vahel ning analüüsida põhjus-tagajärg seoseid. Antiikajaloo kaudu puutub õpilane kokku uute mõistetega, mille tundmine ja kontekstis kasutamine laiendab õpilase oskussõnavara. Sõnavara rikkus on omakorda mõtlemise alus. Töötamine erinevate allikate ja kaartidega võimaldab arendada õpilase funktsionaalset kirjaoskust, luua seoseid, oskust teha järeldusi ning kriitiliselt hinnata erinevate allikate usaldusväärsust.</p> |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |
| Vana-Kreeka                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |
| <p>ÕPITULEMUSED</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• oskab näidata kaardil järgnevat: Kreeka, Kreeta, Balkani poolsaar, Ateena, Sparta, Vahemeri;</li> <li>• kasutab mõisteid asjakohases kontekstis, kirjeldab Vana-Kreeka ühiskonnakorraldust ja eluolu Ateena ja Sparta näitel, võrdleb neid kirjelduse põhjal;</li> <li>• toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailma ajaloos, teab, et Vana-Kreeka tsivilisatsioon sai alguse Kreeta-Mükeene kultuurist;</li> </ul>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         | <p>ÕPPESISU; ÕPPIJA TEGEVUSED</p> <p>Vana-Kreeka looduslikud olud, Balkani poolsaar, Vahemeri.</p> <p>Õpilane kasutab ühiskonna iseloomustamiseks õpitud asjakohaseid märksõnu.</p> <p>Kirjutab märksõnade abil kohta lühijuttu.</p> <p>Vaasimaalide põhjal kreeklaste kultuuri kirjeldamine.</p> <p>Vaasimaal kui oluline ajalooallikas.</p> <p>Kreeklaste usund, templid. Homeros, eeposed "Ilias" ja "Odüsseia".</p>                        |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <ul style="list-style-type: none"> <li>• toob näiteid Vana-Kreeka kultuuri- ja teadussaavutustest;</li> <li>• jutustab olümpiamängudest ja kreeka kunstist;</li> <li>• teab, kes oli Aleksander Suur ja kirjeldab tema vallutuste tagajärgi.</li> </ul>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            | <p>Aleksander Suur ja hellenismi periood.</p> <p>Kultuuri ja teaduse areng hellenismi ajastul.</p> <p>Õpilane püüab mõista Vana-Kreeka kultuuri mõju Euroopa ajaloole.</p> <p>Põhimõisted ja – nimed polis, akropol, agora, türann, aristokraatia, demokraatia, kodanik, ori, olümpiamängud, Zeus, Herakles, komöödia ja tragöödia, hellenism, Aleksander Suur</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |
| Vana-Rooma                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |
| <ul style="list-style-type: none"> <li>• näitab kaardil: Apenniini poolsaar, Vahemeri, Rooma linn, Tiberi jõgi, Alpi mäestik; teab Rooma riigi tekkelugu;</li> <li>• selgitab ja kasutab kontekstis järgmisi mõisteid: Kapitoorium, foorum, ladina keel;</li> <li>• selgitab Rooma vabariigi ja keisririigi valitsemiskorda;</li> <li>• kirjeldab ja näitab kaardi abil Rooma riigi laienemist;</li> <li>• teab, kes oli Caesar ja Augustus, põhjendab nende olulisust;</li> <li>• iseloomustab eluolu ja kultuuri Rooma riigis;</li> <li>• õpilane püüab mõista Vana-Rooma kultuuri mõju Euroopa ajaloole ja teiste rahvaste ajaloole.</li> </ul> | <p>Õpilane kannab kaardile Itaalia ajalooga seotud olulised kohad või kirjeldab kaardi põhjal Itaalia geograafilist asendit.</p> <p>Rooma riigi tekkimine, looduslikud olud, kuningad.</p> <p>Rooma vabariigi algus ja ühiskondlik korraldus.</p> <p>Rooma võimu laienemine Vahemere maades. Hannibal, Caesar, vabariigi lõpp.</p> <p>Rooma keisririigi ühiskondlik korraldus. Augustus, Rooma impeerium ja selle lõhenemine.</p> <p>Vana-Rooma kultuur, kunst ja arhitektuur, rahvas ja eluolu, avalikud mängud.</p> <p>Ladina keel, millest kujunes sajanditeks Euroopas kirjakeel. Ristiusu teke, Uus Testament.</p> <p>Õpilane mõistab allikate põhjal, et orjanduslikus Roomas olid teistsugused väärtuspõhimõtted ning me ei saa neid hinnata tänapäeval harjunud vaatenurgast.</p> <p>Põhimõisted ja – nimed: Apenniini poolsaar, Vahemeri, Rooma, Tiberi jõgi, Alpi mäestik, Romulus, Kapitoorium, foorum, ladina keel</p> |

### III KOOLIASTE

#### III kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

1. Eristab ajalooperioode ning iseloomustab neid põhitunnuste kaudu.
2. Mõistab ajaloosündmuste tähenduslikkust, toob esile sündmuste ja protsesside põhjusi ja tagajärgi ning jätkuvuse ja muutuste näiteid.
3. Seostab kodukoha ajalugu Eesti ja Euroopa ajalooga, teab Eesti ajaloo pöördepunkte.
4. Mõistab Eesti omariikluse kujunemist ja arengut Euroopa ajaloo taustal.
5. Mõistab tänapäeva Euroopa ja Ameerika Ühendriikide kujunemislugu ja arengut ning riikide mõju maailmas.
6. Analüüsib inimeste igapäevaelu ja ühiskonnaelu muutumist ning linnade tähtsuse kasvu.
7. Mõistab teaduse ja tehnika arengu mõju inimeste eluviisile ja ühiskonnaelu valdkondadele.
8. Mõistab kolonialismi ja rahvastikurände põhjusi ja tagajärgi minevikus ja tänapäeval globaalse ajaloo perspektiivis.
9. Analüüsib inimese sotsiaalseid ja ühiskondlikke rolle minevikus ja tänapäeval, individuaalse eneseteostuse piiranguid ja võimalusi lähtuvalt ühiskonna arengust.
10. Mõistab, kuidas on kujunenud ja toiminud demokraatlik ühiskond minevikus, võrreldes tänapäevaga.
11. Mõistab, kuidas inimese käsitus on ajas muutunud.
12. Kogub ajalooalast informatsiooni, töötab eritüübiliste ajalooallikatega, kommenteerib ja hindab neid kriitiliselt, teeb informatsiooni põhjal järeldusi.
13. Eristab poliitilisi õpetusi, teab nende kujunemislugu.
14. Analüüsib kultuuripärandi tähtsust inimkonna ajaloos ja mõistab üksikisiku rolli kultuuripärandi kandjana.
15. Analüüsib inimese tervisekäitumise muutumist ajaloos.
16. Mõistab inimtegevuse ja keskkonna vastastikust mõju ajaloos

#### AJALUGU 7. KLASS

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <b>TEEMA: MAAILM KESKAJAL 476-1492</b><br><b>Teema olulisus:</b><br>Keskaja periood on umbes 1000 aasta pikkune aeg, mis algas 476. aastal viimase Lääne-Rooma keisri kukutamise. Pika perioodi paremaks hoomamiseks on see jagatud vara-, kõrg- ja hiliskeskajaks. Keskaeg oli periood, mil said alguse mitmed ühiskondlikud muutused, mille mõju on tänapäevalgi tunda, nt linnade teke, kaubanduse hoogustumine, trükikunsti leiutamine ja maadeavastuste algus. Seetõttu on oluline tajuda tänapäeva ja keskaja ühiskonna erinevusi ja sarnasusi. Selle kaudu õpitakse võrdlema ja nägema seoseid, kusjuures oluline on mõista, et keskaegne inimene elas teistsuguses ruumijaotuses kui tänapäeva inimene. Keskaega iseloomustab lääni- ehk feodaalkord. Läänisuhted rajanesid kahe inimese vahelistel vasallside metel ning kujunesid välja Frangi riigis, levides hiljem üle Euroopa. Teema õppimise eesmärk on õpilases arendada oskust analüüsida ajaloolise keskkonna kujunemist. Õpilase mõtlemisoskuse arendamiseks on tähtis ajaloolise sõnavara järkjärguline laiendamine. Ajalooliste mõistete tundmine ja nende kasutamine õiges kontekstis loob aluse struktureeritud mõttetööle ja ajalooliste teemade analüüsimisele. Mõistete omandamiseks on soovitatav kasutada mitmekesiseid õppemeetodeid.<br>Eesti keskajal. Teema käsitlemisel mõistab õpilane, et keskajal (periood 13. sajandist 16. sajandi keskpaigani) ei eksisteerinud Eestit tänapäevases tähenduses, vaid tegemist oli territooriumiga (Estland, Estonia). Poliitiliselt, majanduslikult ja kultuuriliselt kuulus see ala Vana-Liivimaa alla (Livonia, Livland, Alt-Livland), mis koosnes erinevatest piirkondadest. Umbes 7–8% elanikkonnast elas linnades, valdav enamus maal. Liivimaa ühiskond oli etniliselt ja keeleliselt mitmekesine. |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |
| <b>Keskaja mõiste, üldiseloomustus ja periodiseerimine</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |
| <b>ÕPITULEMUSED</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             | <b>ÕPPESISU; ÕPPIJA TEGEVUSED</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |
| Õpilane: <ul style="list-style-type: none"> <li>määratleb ajaliselt (märgib ajajoonele) keskaja piirid; vara-, kõrg- ja hiliskeskaja; selgitab ajaloo periodiseerimise eesmärgi ja kokkuleppelisust;</li> <li>mõtestab ja sõnastab ajaloolise keskkonna kujunemist oma kodukohas (nt linnus);</li> <li>võrdleb Euroopat 5. ja 13. sajandil kaardi alusel;</li> <li>toob näiteid iseloomulike joonte kohta igast perioodist.</li> </ul>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          | Uue ajastu koidikul. Keskaegse maailmapildi mõju maailma ajaloole, keskaja ühiskonna üldiseloomustus, keskaja periodiseering: vara-, kõrg- ja hiliskeskajaks, murrangulised sündmused, perioodidele iseloomulikud tunnused piltide abil.<br>Õpilane võrdleb Euroopat kaardi toel 5.–13. sajandil. Selgitab atlase/ajalookaartide alusel poliitilisi muutusi keskaja Euroopas ja Eesti alal.<br>Põhimõisted - keskaja mõiste; keskaja periodiseering: vara-, kõrg- ja hiliskeskajaks. |
| <b>Frangi riik</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |
| <b>ÕPITULEMUSED</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             | <b>ÕPPESISU; ÕPPIJA TEGEVUSED</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |
| Õpilane: <ul style="list-style-type: none"> <li>selgitab suure rahvaste rändamise põhjuseid ja mõju Euroopale;</li> <li>nimetab Lääne-Rooma riigi aladel tekkinud germaanlaste riike;</li> <li>iseloomustab germaanlaste ja roomlaste suhteid;</li> <li>nimetab romaani ja germaani keelkonda kuuluvaid keeli;</li> <li>kirjeldab Frangi riigi tekkimist ning jagunemise põhjuseid ja tagajärgi (kolm tuumikala: Itaalia, Prantsusmaa ja Saksamaa);</li> </ul>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  | Frangi riigi tõus. Karl Suur. Töö ajatelje ja kontuurkaardiga. Mõttekaardi koostamine Karl Suurest. Teksti lugemine siksak meetodiga.<br>Karolingide impeeriumi lagunemine. Töö allikate ja kaardiga.<br>Põhimõisted- ja nimed – suur rahvasterändamine, Chlodovech, Karl Suur, Frangi riik, Karolingid, Verduni leping.                                                                                                                                                             |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <ul style="list-style-type: none"> <li>• selgitab milles seisnes ristiuse vastuvõtmise tähtsus Frangi riigi jaoks.</li> </ul>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |
| <b>Keskaja Euroopa naabrid</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |
| <b>ÕPITULEMUSED</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           | <b>ÕPPESISU; ÕPPIJA TEGEVUSED</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |
| <b>Õpilane:</b> <ul style="list-style-type: none"> <li>• selgitab mõne näite põhjal keskaegse Euroopa suhteid naabritega;</li> <li>• teeb kirjalike või esemeliste allikate ja kunstiteoste põhjal lihtsamaid järeldusi;</li> <li>• toob näiteid, kuidas suhted naabritega on mõjutanud eurooplaste maailmapilti, teadmisi, uskusi;</li> <li>• teeb lihtsamaid järeldusi rahvaste ja kultuuride vastastikuse mõju kohta.</li> </ul>                                                                                                                                                                                                                                                           | <p>Bütsantsi keisririik ja kultuur. Bütsantsi tugevuse põhjused, Justinianus I.</p> <p>Islam ja kalifaat, islami kultuur. Araabia ühiskond, Muhamed. Islam, araabia kultuur ja selle mõju Euroopale. Skandinaavlaste ja viikingid. Põhja-Euroopa ja Eesti. Skandinaavia eluviis ja ühiskond, viikingite retked.</p> <p>Kiievi-Vene riik. Pildi abil ühiskonna eripärade kirjeldamine.</p> <p>Muinaseestlaste eluolu. Muinasmaakonnad, muistne vabadusvõitlus ja ristiustamine, ühiskonna struktuur. Keskaegse Tallinna (nt vanalinna) külastamine, muuseumitund.</p> <p>Põhimõisted - Bütsants, õigeusk, patriarh, koraan, Muhamed, mošee, moslem, kalifaat, viikingid, normannid.</p> |
| <b>Seisuslik ühiskond</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |
| <b>ÕPITULEMUSED</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           | <b>ÕPPESISU; ÕPPIJA TEGEVUSED</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |
| <b>Õpilane:</b> <ul style="list-style-type: none"> <li>• iseloomustab seisuslikku ühiskonda: nimetab seisused ja ülesanded, selgitab jumala tähtsust keskaja inimese maailmapildis;</li> <li>• iseloomustab läänikorda ja kasutab kontekstis mõistet senjoor, vasall, truudus, feodaal;</li> <li>• kirjeldab keskaegset linnust,</li> <li>• iseloomustab rüütli ja aadlidaami, kirjeldab nende elu, sh kirjeldab keskaegse rüütlikeisuse ideaale, võrdleb neid tänapäeva meesideaaliga, iseloomustab keskaegse aadlidaami ilu- ning käitumisideali ja võrdleb seda tänapäeva naise ideaalidega;</li> <li>• analüüsib linnuselu vooruseid ja puuduseid keskaja inimese seisukohast.</li> </ul> | <p>Seisuslik ühiskond ja läänipüramiid. Töö skeemiga: feodaalne hierarhia, skeemi põhjal seoste ja läänikorra kirjeldamine.</p> <p>Rüütli ja linnused. Rüütlikultuur. Võimalusel keskaegse linnuse külastamine (nt Toompea loss, Rakvere linnus, Toolse ordulinnus).</p> <p>Aadlidaami elu. Plakati koostamine. Võrdlus tänapäeva naisideaaliga ja ülesannetega.</p> <p>Põhimõisted - senjoor, vasall, läänimees e feodaal, rüütli, linnus.</p>                                                                                                                                                                                                                                        |
| <b>Elu maal ja linnas</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |
| <b>ÕPITULEMUSED</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           | <b>ÕPPESISU; ÕPPIJA TEGEVUSED</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |
| <b>Õpilane:</b> <ul style="list-style-type: none"> <li>• kirjeldab talupoja õiguslikku olukorda keskajal;</li> <li>• kirjeldab põlluharimise peamisi muutuseid võrreldes varasema ajaga;</li> <li>• kirjeldab elu keskaegses linnas, sh võrdleb elu keskaja ja tänapäeva linnas;</li> <li>• toob näiteid, mis on Eesti linnades säilinud keskajast;</li> </ul>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                | <p>Looduslikud olud ja rahvastik. Põllumajanduse areng. Asustus, tegevusalad ja eluolu kodukohas muinasaja lõpul, piltide abil lausete sõnastamine.</p> <p>Talupoeg ja maaisand. Küla ja talu.</p> <p>Linnade rajamine, elukorraldus ja omavalitsus. Hansakaubandus Põhja-Euroopas, tsunftikord.</p> <p>Keskaegse ja tänapäevase linna võrdlus.</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <ul style="list-style-type: none"> <li>• selgitab hansakaubanduse mõju Eesti linnade arengule.</li> </ul>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  | Majandus ja kaubandus. Kaupmehed ja käsitöölised. Paaristööna intervjuu keskaegse kaupmehega. Naised linnas. Heidikud ja vähemused. Rollimäng. Põhimõisted - raad, tsunft, gild, Hansa Liit, pärisori.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |
| <b>Kirik ja klooster</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |
| <b>ÕPITULEMUSED</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        | <b>ÕPPESISU; ÕPPIJA TEGEVUSED</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |
| <b>Õpilane:</b> <ul style="list-style-type: none"> <li>• iseloomustab kiriku rolli keskaja ühiskonnas ja kirjeldab kiriku struktuuri;</li> <li>• selgitab mõne näite põhjal, mil moel võivad ehitised, kunstiteosed ja muud esemed anda teavet keskaegse inimese maailmapildi kohta;</li> <li>• teeb kirjalike tekstide või kunstiteoste põhjal lihtsamaid järeldusi, hinnates autori taotlusi ja veendumusi ajaloolises kontekstis;</li> <li>• tunneb ära ja nimetab romaani ja gooti stiili arhitektuuri (ümärkaar/ teravkaar, hoone üldilme, akende suurus ja hulk, detailid);</li> <li>• selgitab ristiusustamise mõju kultuurile ja keskkonnale;</li> <li>• toob näiteid keskaja inimeste teadmistest ja uskumustest haiguste kohta;</li> <li>• toob näiteid keskaja kirjandusest, kunstist ja muusikast;</li> <li>• iseloomustab keskaja kultuuripärandit näidete põhjal.</li> </ul> | Katoliku kirik ja vaimulikud. Kiriku õpetus. Rahvausk. Ristiusu õpetuse alused, ristisõjad, keskaja ülikoolid ja teadus, romaani ja gooti stiil.<br>Töö mõistetega. Mõistete paigutamine skeemi.<br>Kloostrid ja ordud. Kirikuhoone. Video vaatamine kloostrielust. Töö pildiga (nt kodukoha lähedaste kloostrite ja ordude piltide analüüs, võimalusel ka nende külastamine (Pirita kloostri varemed, Tallinna Püha Katariina kirik, Tallinna Püha Miikaeli Klooster (tänapäevane GAG))<br>Põhimõisted - ristiusk, katoliku kirik, vaimulikud, ilmikud, paavst, piiskop, preester, klooster, munk, nunn, puhastustuli, romaani stiil, gooti stiil. |
| <b>Riik</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |
| <b>ÕPITULEMUSED</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        | <b>ÕPPESISU; ÕPPIJA TEGEVUSED</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |
| <b>Õpilane:</b> <ul style="list-style-type: none"> <li>• võrdleb riigi kujunemist Prantsusmaal ja Inglismaal;</li> <li>• toob näiteid relvastuse arengust keskajal, nt Saja-aastase sõja käigus võeti kasutusele tulirelvad.</li> </ul>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    | Riik ja valitsemine. Töö atlasega, riikide märkimine kontuurkaardile. Riigikordade võrdlus: kuningriik ja vabariik. Keskaja riikide korralduse üle arutlemine.<br>Paavst ja keiser. Klassi jagamine kaheks grupiks (paavst ja keiser), mõlema võimu üliluslikkuse kohta argumentide leidmine, väitlus.<br>Inglismaa ja Prantsusmaa. 100-aastane sõda. Õppevideod. Jeanne d’Arci loo jutustamine ja analüüsimine.<br>Põhimõisted - Inglise parlament, paavst, keiser.                                                                                                                                                                                |
| <b>Kristliku Euroopa laienemine</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |
| <b>ÕPITULEMUSED</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        | <b>ÕPPESISU; ÕPPIJA TEGEVUSED</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |
| <b>Õpilane:</b> <ul style="list-style-type: none"> <li>• toob allikate põhjal esile ristisõdade põhjuse-tagajärje seoseid;</li> <li>• selgitab, miks algasid ristisõjad Läänemere ääres ning kuidas need mõjutasid Eesti ajalugu;</li> </ul>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               | Ristisõjad Lähis-Idas. Töö kaardiga. Ristisõdade teekondade vaatamine.<br>Õppevideod. Ristisõdade reklaami joonistamine gruppides.<br>Vaimulikud rüütlordud.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <ul style="list-style-type: none"> <li>• kirjeldab muistse vabadusvõitluse käiku ning paigutab selle sündmuse laiemasse ajaloolisse konteksti (ristisõjad Euroopas ja Liivimaal, keskaja algus Eestis);</li> <li>• nimetab muistse vabadusvõitluse põhjuseid ja tagajärgi</li> <li>• selgitab, kes oli Läti Henrik ja Lembitu ning miks nad on ajaloos olulised</li> <li>• selgitab, miks on Henriku Liivimaa kroonika tähtis ajaloallikas.</li> </ul> | <p>Ristisõjad Läänemere ääres. Allajäämise põhjuste üle arutlemine. Probleemiaken: puhkemise eeldused, sõja käik, allajäämise põhjused, tagajärjed. "Maleva" katkendi vaatamine.</p> <p>Põhimõisted ja –isikud - ristsõda, Urbanus II, Läti Henriku kroonika, muistne vabadusvõitlus, Lembitu.</p>                                                                                                                                                                          |
| <b>Eesti keskajal</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |
| <b>ÕPITULEMUSED</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    | <b>ÕPPESISU; ÕPPIJA TEGEVUSED</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |
| <p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• märgib kaardile Liivi sõja järgse haldusjaotuse;</li> <li>• arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda;</li> <li>• selgitab muutusi Liivimaa valitsemises peale muistse vabadusvõitluse lõppu.</li> </ul>                                                                                                             | <p>Keskaegse Liivimaa valitsemine. Saksa ordu. Võrdleva tabeli koostamine Euroopa ja Eesti keskaja kohta (ilmalik võim, kirik, linnad, rahvas).</p> <p>Mõis ja küla. Linn. Töö kaardiga. Faktipüramiid keskaegse Liivimaa kohta (võib teha nt paaristööna).</p> <p>Põhimõisted - Vana-Liivimaa, Liivi sõda.</p>                                                                                                                                                             |
| <b>Euroopa uute teadmiste otsingul</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |
| <b>ÕPITULEMUSED</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    | <b>ÕPPESISU; ÕPPIJA TEGEVUSED</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |
| <p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• selgitab näidete toel, kellel ja kuidas oli keskajal võimalik haridust saada;</li> <li>• nimetab keskaja seitse vaba kunsti;</li> <li>• toob näiteid keskaja teaduste: skolastika, alkeemia, astroloogia ja arstiteaduse uurimismeetoditest ja –tulemustest;</li> <li>• nimetab Euroopa esimesi ülikooli ja kirjeldab ülikoolides toimunud õppetööd.</li> </ul>                               | <p>Koolid ja haridus. Arutelu, milline on praegu koolielu ja milline keskajal. Trükikunsti leiutamise tähtsuse üle arutlemine.</p> <p>Ülikoolid ja õpetlased. Seitse vaba kunsti – skeemi koostamine ja võrdlus tänapäeva kooliainetega. Töö pildiga.</p> <p>Tehnoloogia ja meditsiin. Keskaegne ajamõõtmine. Tehniliste leiutiste paiknemine ajajoonel.</p> <p>Põhimõisted ja –isikud - kloostrikool, linnakool, toomkool, ülikool, 7 vaba kunsti, Aquino Thomas.</p>      |
| <b>MAAILM VARAUUSAJAL 1492-1600</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |
| <b>Uue ajastu algus</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |
| <b>ÕPITULEMUSED</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    | <b>ÕPPESISU; ÕPPIJA TEGEVUSED</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |
| <p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• võrdleb skolastikat ja humanismi;</li> <li>• toob näiteid humanistide, maadeavastajate ja renessansiajastu õpetlaste tegevusest ja selgitab nende tegevuse mõju teadusliku maailmapildi kujunemisele;</li> <li>• selgitab, kuidas teadusliku maailmapildi kujunemine hiliskeskajal on mõjutanud inimeste suhtumist loodusesse;</li> </ul>                                                     | <p>Renessans ja humanistid. Renessansiaegsetele tegelastele sotsiaalmeedia profiili loomine.</p> <p>Suured maadeavastused. Euroopa koloniaalajastu algus. Maadeavastuste positiivsete ja negatiivsete tagajärgede üle arutlemine, sh kolonistide, põliselanike ja tänapäeva inimeste seisukohast. Töö kaardiga. Õppevideod.</p> <p>Varauusaegne riik.</p> <p>Reformatsioon. Töö kaardiga. Skeemi koostamine reformatsioonist. Katoliku ja luteri kiriku võrdlus. Martin</p> |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <ul style="list-style-type: none"> <li>• selgitab Christoph Kolumbuse rolli Ameerika avastajana eurooplaste jaoks;</li> <li>• selgitab eurooplaste kolonialismi põhjuseid ja tagajärgi Uues Maailmas ning annab sellele hinnangu;</li> <li>• toob näiteid reformatsiooni eesmärkidest, levikust ja mõjust;</li> <li>• nimetab vastureformatsiooni põhjuseid ja tagajärgi.</li> </ul> | <p>Luther. Allikate põhjal ajaloosündmuste põhjuse-tagajärje seoste kirjeldamine reformatsiooni ja maadeavastuste näitel.</p> <p>Vastureformatsioon. Siksak meetodil teksti lugemine. Muutused igapäevaelus.</p> <p>Reformatsioon ja Liivi sõda. Niguliste pildirüüste lugu. Balthasar Russowi kroonika katkendid. Võimalusel Niguliste kiriku külastus.</p> <p>Eesti Rootsi ja Poola valduses.</p> <p>Põhimõisted ja –isikud - maadeavastused, reformatsioon, protestandid, luteri usk, Martin Luther, vastureformatsioon, renessanss, humanism, koloonia.</p> |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

## AJALUGU 8. KLASS

Õppetundide maht 70 tundi õppeaastas (2 tund nädalas)

| <b>TEEMA: MAAILM 1600-1815</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |                                                                                                                                                                                                                                                                             |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p><b>Uusaja mõiste, üldiseloostus, periodiseering. Ühiskond varauusajal.</b></p> <p>Varauusaeg on periood ajaloos, kus eurooplased allutasid järk-järgult suurema osa maailmast oma poliitilise ülemvõimu alla, millele lisandus koos ristiusu levimisega euroopaliku kultuuri pealesurumine. Mitte ühelgi teisel ajastul ei ole Euroopa mõju kogu maailma ajaloole olnud nii märkimisväärne kui varauusajal. Õpilane õpib märkama ja sõnastama seoseid ning ajaloos toimunud sündmuste mõju inimkonna erinevatele eluvaldkondadele.</p> |                                                                                                                                                                                                                                                                             |
| ÕPITULEMUSED                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              | ÕPPESISU; ÕPPIJA TEGEVUSED                                                                                                                                                                                                                                                  |
| <p>Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• määratleb ajalisel (märgib ajajoonele) varauusaja ja uusaja piirid;</li> <li>• selgitab ajaloo periodiseerimise eesmärgi ja kokkuleppelisust;</li> <li>• iseloomustab seisuslikku ühiskonda ja Euroopa usuajal</li> <li>• toob näiteid muutustest, mis toimusid Euroopas ja maailmas varauusajal ja uusajal.</li> </ul>                                                                                                                                                           | <p>Varauusaeg, uusaeg, periodiseerimine</p> <p>Ajajoone koostamine: pöördepunktide, oluliste uusaja sündmuste ja nähtuste märkimine ajajoonele.</p> <p>Seisuste skeemi (püramiidi) koostamine.</p> <p>Õppevideod.</p>                                                       |
| <b>Ususõjad. Prantsusmaa, Inglismaa, Saksamaa sisepoliitika varauusajal</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |                                                                                                                                                                                                                                                                             |
| <p>Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• toob allikate abil esile ajaloosündmuste põhjuse-tagajärje seoseid;</li> <li>• võrdleb allikate toel Prantsusmaa ususõdade, Inglismaa kodusõja ja kolmekümneaastase sõja põhjuseid ja tagajärgi;</li> <li>• Hindab allika usaldusväärsust eristades fakte ja arvamusest;</li> <li>• teadvustab allika autori taotlusi ja eesmärgi;</li> <li>• teeb allikate põhjal järeldusi, hinnates väiteid, taotlusi ja veendumusi ajaloolises kontekstis.</li> </ul>                         | <p>Ususõda, kodusõda, protestandid, katoliiklased, hugenotid, luterlased, kalvinistid, anglikaanid, Vestfaali rahu</p> <p>Arutelu mõistete kodusõda (kodu+sõda) ja ususõda (usk+sõda) ja neis liitsõnades peituva vastuolu üle.</p> <p>Õppevideod.</p> <p>Töö tekstiga.</p> |
| <b>Absolutism ja valgustus</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |                                                                                                                                                                                                                                                                             |



|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• iseloomustab põhitunnuste kaudu absolutismiajastut;</li> <li>• analüüsib inimeste võimalusi ja valikuid uusajal elanud ajalooliste isikute näitel;</li> <li>• annab hinnangu absolutismile ajastu kontekstis;</li> <li>• seostab inimkeskse ja teadusliku maailmapildi kujunemist hariduse ja valgustusideede levikuga;</li> <li>• nimetab valgustusfilosoofe ning toob näiteid nende panusest inimkeskse ja teadusliku maailmapildi kujunemisse</li> </ul>                                                                                                                      | <p>monarh, monarhia, absolutism, absoluutne monarh, valgustatud absolutism, valgustatud monarh<br/>Absolutismi kujunemine Prantsusmaa näitel, Louis XIV.<br/>Valgustusfilosoofia, 18. sajandi valgustatud absolutism<br/>Preisimaa näitel, Friedrich II.<br/>Õppevideod</p>                                                                                                                                                                                                                                                     |
| <b>Ameerika iseseisvumine</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |
| <p>Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• selgitab Ameerika Ühendriikide kujunemislugu 17.-18. sajandil: Inglise kolooniate rajamine, konfliktid Prantsuse ja Inglise kolooniate vahel, kolooniate konfliktid emamaaga, iseseisvusdeklaratsioon, iseseisvussõda, 1789. aasta põhiseadus ja selle jõustumine;</li> <li>• teab demokraatiale iseloomulikke jooni selle kujunemise ajal ja tänapäeval ja toob näiteid demokraatia arengust antiikajast tänapäevani;</li> <li>• selgitab inimõiguste ja kodanikuvabaduste arengut mõne ajaloolise dokumendi näitel - Ameerika iseseisvusdeklaratsioon ja põhiseadus</li> </ul> | <p>koloonia, emamaa, iseseisvusdeklaratsioon, iseseisvussõda, põhiseadus, demokraatia<br/>Ülesanne dokumendiga: Ameerika Ühendriikide iseseisvusdeklaratsioon.<br/>Õppevideod.</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |
| <b>Prantsuse revolutsioon ja Napoleon</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |
| <p>Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• toob näiteid ühiskonna ümberkorraldamise võimalustest reformide või revolutsiooni teel ja analüüsib nende protsesside erinevusi;</li> <li>• selgitab Prantsuse revolutsiooni Asutava kogu ja Napoleoni reformide (koodeksite) näitel ühiskonna ümberkorraldamise vajadust ja erinevaid võimalusi.</li> </ul>                                                                                                                                                                                                                                                                     | <p>Seisused, generaalsaadid, reform, revolutsioon, Asutav kogu, äärmuslus, terror<br/>Prantsuse revolutsiooni põhjused, kulg ja tähtsus Euroopa ajaloos. Napoleoni reformid ja nende tähtsus ajaloos.<br/>Töö karikatuuriga. Õpilane iseloomustab karikatuuride toel seisuslikku ühiskonda Prantsusmaal 1789, tuues välja ühiskonna ümberkorraldamise vajadused erinevate seisuste seisukohalt.<br/>Õppevideod.<br/>Töö tekstiga.<br/>Arutlemine - Kas ühiskonna ümberkorraldamiseks tuleks teha revolutsioon või reformid?</p> |
| <b>Eesti Rootsi ja Vene riigi koosseisus</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |
| <p>Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• selgitab näidete abil, kuidas muutused maailmas on mõjutanud Eesti ajalugu;</li> <li>• võrdleb Rootsi ja Vene ajal (17. ja 18. sajandil) toimunud muutusi Eestis</li> </ul>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      | <p>Rootsi aeg, Vene aeg, reduktsioon, restitutsioon<br/>Eesti Rootsi ja Vene riigi koosseisus, valitsemine, keskvõim ja aadli omavalitsus.<br/>Balti erikord, Põhjasõda, Peeter I, Eesti talurahvas 17. ja 18. sajandil, muutused majanduses ja poliitikas, vaimuelus (religioon, haridus, kirjasõna).</p>                                                                                                                                                                                                                      |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <ul style="list-style-type: none"> <li>toob näiteid uusaja kultuuripärandist kodukohas ja Eestis;</li> <li>toob näiteid eestikeelse kirjasõna ja hariduselu edenemisest kodukohas ja Eestis, analüüsib hariduse tähtsust ühiskonna arengus;</li> <li>tutvustab üht uusaja kultuuriobjekti kodukohas või Eestis, selgitades selle tähtsuse või funktsiooni muutumist ajas</li> </ul>                                                                        | Õppevideod.<br>Tallinna olulisemad rajatised Rootsi ajal ja Vene ajal, näiteks bastionid, Kadrioru loss.                                                                                                                                                                                                                                                                             |
| <b>Kunst, kultuur ja teadus varauusajal</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |
| Õpilane <ul style="list-style-type: none"> <li>võrdleb põhitunnuste alusel (üldilme, detailid) barokkstiili, klassitsismi arhitektuuris;</li> <li>tunneb ära ja iseloomustab allikate põhjal barokki, rokokoostiili, klassitsismi kujutavas kunstis, toob näiteid kunstnike ja nende teoste kohta;</li> <li>analüüsib teaduse arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale ja kultuurile varauusaja teadusrevolutsiooni saavutuste näitel</li> </ul> | Barokk, rokokoo, klassitsism<br>Töö allikaga – fotod, maalid.<br>Kadrioru loss, kui barokkstiili näide.<br>Õppevideod.                                                                                                                                                                                                                                                               |
| MAAILM 1815-1918                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |
| <b>Viini kongress ja Euroopa uusajal</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |
| <b>ÕPITULEMUSED</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        | <b>ÕPPESISU; ÕPPIJA TEGEVUSED</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |
| Õpilane<br>Analüüsib Euroopa riikide arengut uusajal mõne riigi näitel/ (Prantsusmaa, Inglismaa, Saksamaa, Venemaa, Austria, Rootsi vms)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   | kongress, lõppakt, restauratsioon, tagurlus, tasakaal<br>Viini kongress ja poliitilised muutused Euroopa kaardil<br>Vestfaali rahu ning Viini kongressi tulemusena.<br>Õppevideod                                                                                                                                                                                                    |
| <b>Tööstusrevolutsioon ja industrialiseerimine</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |
| Õpilane <ul style="list-style-type: none"> <li>toob näiteid uusaja tehnilistest leiutistest ja selgitab nende ellurakendamise tulemusel toimunud muutusi inimeste igapäevaelus ja ühiskonnas;</li> <li>toob näiteid, kuidas industrialiseerimise tulemusena on suurenenud inimkonna ökoloogiline jalajälg;</li> <li>analüüsib linnastumise põhjuseid ja tagajärgi 19. sajandi Euroopa ja Ameerika Ühendriikide linnade näitel</li> </ul>                   | kütused: süsi ja koks, aurumasin, võimsusühikud: hobujõud ja watt, tööstus, vabrik, automatiseerimine, linnastumine<br>Õppevideod<br>Töö allikaga: foto, tekst<br>Info otsimine ja klassikaaslasega jagamine Tallinna tööstustest. Näiteks Volta, Luther, Dvigatel, Balti Puuvillavabrik (Siltsi).<br>Tööstusrevolutsiooni mõju Nõmmele: raudtee, ehitustegevuse ja elanikkonna kasv |
| <b>Poliitilised õpetused</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |
| Õpilane<br>Iseloomustab ja võrdleb liberalismi, konservatismi, natsionalismi ja sotsialismi etteantud kriteeriumide alusel (nt ideaalid ja eesmärgid, ideoloogid, toetajaskond), kujundab oma arvamuse.                                                                                                                                                                                                                                                    | ideoloogia, liberalism, konservatism, sotsialism, rahvuslus, natsionalism, äärmuslus, kommunism<br>Võrdleva tabeli koostamine poliitiliste õpetuste kohta.<br>Õppevideod.                                                                                                                                                                                                            |
| <b>Euroopa rahvaste kevad (1848. aasta revolutsioonid)</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |
| Õpilane                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    | Rahvuslus, rahvuslik vabadusliikumine, rahvusriik, kodanlus, liberalism, vabariik, põhiseadus                                                                                                                                                                                                                                                                                        |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <ul style="list-style-type: none"> <li>• Arutleb märksõnade või küsimuste toel rahvuluse, Euroopa rahvaste vabadusliikumise ja 1948. aasta revolutsioonide põhjuste ning tagajärgede üle.</li> <li>• Kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda.</li> </ul>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             | <p>Töö tekstiga, fotodega, kaardiga.<br/>Võrdleva tabeli koostamine.<br/>Õppevideod.</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |
| <b>Kolonialism ja imperialismi kujunemine</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |
| <p>Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• toob näiteid kolonialismi majanduslikest, poliitilistest ja eetilistest aspektidest Aafrikas, Aasias, Ameerikas, Austraalias;</li> <li>• annab hinnangu eurooplaste kolonisatsioonile kolonistide, põliselanike ja tänapäeva seisukohast.</li> <li>• selgitab, kuidas tootmine, tarbimine ja inimeste elatustase on seotud loodusressursside kasutamisega.</li> </ul>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           | <p>koloonia, koloniseerimine, kolonialism, impeerium, imperialism<br/>Õppevideod<br/>Arutelu – kirjalik, suuline</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |
| <b>Venemaa ja Eesti 19. sajandil ja 20. sajandi algul</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |
| <p>Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• seostab eestlaste perekonnanimede saamist pärisorjuse kaotamisega, toob näiteid perekonnanimede saamislugudest;</li> <li>• toob näiteid estofiilide tegevusest ja panusest eesti kultuurilukku;</li> <li>• toob näiteid ärkamisaja tegelaste ja nende panuse kohta eesti kultuuriloos;</li> <li>• toob näiteid eestikeelse kirjasõna ja hariduselu edenemisest kodukohas ja Eestis, analüüsib hariduse tähtsust ühiskonna arengus;</li> <li>• toob näiteid Eestist pärit, Eestis õppinud või tegutsenud baltisaksa haritlaste tegevuse rahvusvahelisest mõjust</li> <li>• teadvustab baltisakslaste rolli eesti (ja läti) kultuuri ja ühiskonnaelu arengus;</li> <li>• seostab Eesti omariikluse algust rahvusliku vabadusliikumise ja ärkamisaja sündmustega;</li> <li>• nimetab Eesti omariikluse kujunemise majanduslikke, kultuurilisi ja poliitilisi eeldusi;</li> <li>• nimetab Eesti omariikluse kujunemisele kaasa aidanud isikuid ja selgitab nende panust.</li> </ul> | <p>reformid, tagurlus, õigeusk, isevalitsus, slavofiil, venestamine, baltisakslane, estofiil<br/>Eesti 19. sajandil ja 20. sajandi algul. Vene impeeriumi äärealade poliitika, talurahvaseadused, rahvuslik ärkamine, selle eeldused, liidrid ja üritused, venestusaeg.<br/>Töö allikaga – pildid, fotod, tekstid.<br/>Töö teksti ja kirjalike harjutustega, sh koostab õpilane ise erinevat tüüpi ülesandeid.<br/>Õppevideod.<br/>Nõmme ajalugu – Nikolai von Glehn, Nõmme laienemine, areng</p> |
| <p><b>Esimene maailmasõda. Eesti iseseisvumine</b><br/><b>Teema olulisus:</b> 1914. aastal alanud Esimene maailmasõda tõi kaasa muutused, mis avaldasid suurt mõju ühiskonnaelu erinevatele valdkondadele: lagunesid impeeriumid, tõusid esile rahvusrigid, toimus märgatav areng sõjapidamises, teaduses, kultuuris jt ühiskonnaelu valdkondades. Eesti jaoks tipnesid Esimese maailmasõja aegsed sündmused omariikluse väljakuulutamise ja kättevõitmisega Vabadussõjas. Esimene maailmasõda näitas, et suured impeeriumid (Saksa, Venemaa, Austria-Ungari) lootsid sõjalise jõu abil lahendada oma probleemid, kuid varisesid</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |

| lõpptulemusena kokku. Nendes riikides puhkesid rahutused, Venemaal vallandus revolutsioon. Õpilased õpivad erinevate allikate ja kaardi abil nägema ja sõnastama põhjus-tagajärg seoseid, arutlevad ajaloosündmuste ja nähtuste üle, kasutades fakte ja mõisteid konteksti sobivalt. Õpilased selgitavad õpitegevuse tulemusena, kuidas muutused maailmas avaldasid mõju Eestile ja tema kodukohale.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| ÕPITULEMUSED                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         | ÕPPESISU; ÕPPIJA TEGEVUS                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |
| <p>Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>analüüsib Esimese maailmasõja põhjusi ning sõdivate poolte taotlusi ning Esimese maailmasõja tagajärgi ja mõju maailma arengule;</li> <li>nimetab I maailmasõja käigus kasutusele võetud sõjapidamise uuendusi, kirjeldab nende rolli, toob näiteid sõda käsitlevatest filmidest, raamatutest jms.;</li> <li>kirjeldab Vene revolutsioonide ja novembrirevolutsiooni tagajärgi ja mõju;</li> <li>nimetab Esimese maailmasõja aegseid sõjalise liite ning selgitab mis riigid ja miks sinna kuulusid, sõnastab sõja põhjuseid ja tagajärgi;</li> <li>seostab Eesti omariikluse kujunemist rahvusvaheliste sündmustega (uute rahvusriikide tekkimine esimese maailmasõja käigus, Vene revolutsioonid)</li> </ul> | <p>Antant, Kolmikliit, Keskriigid, atentaat, läänernerinne, idarinne, maneööversõda, positsioonisõda, Compiègne'i vaherahu, veebruari- ja oktoobrirevolutsioon Venemaal, Lenin, kommunistid, Nõukogude Venemaa iseseisvusmanifest, 23.-24.02.1918</p> <p>Töö kaardiga: ajalookaardi abil sõjaliste blokkide nimetamine, kontuurkaardile kandmine, sõja käigu kohta informatsiooni hankimine sõnastamine</p> <p>Õppevideod</p> <p>Manööversõja ja positsioonisõja võrdlemine.</p> <p>Töö fotode, karikatuuridega, tekstiga (nt iseseisvusmanifest).</p> |
| <b>Teadus, tehnika ja kultuur 19. sajandil ja 20. sajandi algul</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |
| <p>Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>toob näiteid 19. sajandi meditsiini edusammudest (ravimid, veregruppide avastamine, röntgen, narkoos, rasestumisvastased vahendid jt) ja põhjendab nende tähtsust haigustega võitlemisel, pere planeerimisel, rahvastikuprotsessides jne .</li> <li>toob näiteid 19. sajandi teaduse, tehnika, arhitektuuri, kujutava kunsti, moepildi, kirjanduse, muusika jms kohta.</li> </ul>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              | <p>Sisepõlemismootor, elekter, hõõglamp, röntgen, raudtee, raudbetoon, rahvastik, aspiriin, narkoos, süstal, pastöriseerimine, valmistoit, targeldamine, frakk, smoking, silinder, romantism, realism, historitsism, impressionism, postimpressionism juugend.</p> <p>Õppevideod.</p> <p>Rühmatöö või paaristöö. Ühe minuti loengud 19. sajandi teadusest ja kultuurist.</p>                                                                                                                                                                           |

### AJALUGU 9. KLASS

Õppetundide maht 70 tundi õppeaastas (2 tund nädalas)

#### TEEMA: MAAILM KAHE MAAILMASÕJA VAHEL 1918-1939

##### Teema olulisus:

1920. aastaid on nimetatud Euroopas demokraatia võidukäigu ja patsifismi ajastuks. Tänu demokraatlike riikide võidule Esimeses maailmasõjas süvenes "vanades" demokraatlikes riikides nimetatud riigikord veelgi. Seda eelkõige valimisõiguse laienemise näol ning levis riikidesse, kus seda esmakordselt rakendama hakati. Leiutised ja uuendused teaduse ja tehnika vallas jõudsid inimeste igapäevaellu, tõusis naiste roll ühiskonnas. Eesti sai pärast iseseisvuse saavutamist osaks Euroopa kultuuriruumist.

Kahe maailmasõja vahelise perioodi arengu katkestas ülemaailmne majanduskriis. Majandusraskustele lisandusid rahvuslikud, sise- ja välispoliitilised probleemid, mis löid tingimused autoritaarsete ja totalitaarsete jõudude esiletõusuks. Käsitletavat teemat ning kokkupuude erinevate allikatega võimaldavad õpilases arendada analüüsioskust ja põhjuse-tagajärje seoste leidmist. Oskust arutleda ning teha järeldusi, pidades seejuures silmas laiemat ajaloolist konteksti.

| Esimese maailmasõja tagajärjed                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| ÕPITULEMUSED                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                | ÕPPESISU; ÕPPIJA TEGEVUSED                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |
| <p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• selgitab näidete toel Euroopa suurriikide ja Ameerika Ühendriikide tähtsust lähiajaaloos;</li> <li>• teeb allikate põhjal järeldusi, hinnates väiteid, taotlusi ja veendumusi ajaloolises kontekstis;</li> <li>• arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda;</li> <li>• toob allikate põhjal esile ajaloosündmuste põhjuse-tagajärje seoseid;</li> <li>• toob näiteid ühiskonna ümberkorraldamise võimalustest reformide või revolutsiooni teel ja analüüsib nende protsesside erinevusi;</li> <li>• teab, millised olid Esimese maailmasõja tagajärjed;</li> <li>• teab, kuidas muutus Euroopa poliitiline kaart pärast Esimest maailmasõda;</li> <li>• teab ja selgitab Rahvasteliidu Esimese maailmasõja järgset rolli;</li> <li>• kasutab ajalookaarti ja analüüsib teemakohaseid allikaid.</li> </ul> | <p>Compiegne'i vaherahu, Pariisi rahukonverents, Versailles' süsteem, Euroopa poliitiline kaart pärast Esimest maailmasõda, Rahvasteliit, reparatsioonid</p> <p>Võrdlev tabel Pariisi rahukonverentsi eesmärkidest ja otsustest suurriikide Suurbritannia, Ameerika Ühendriigid ja Prantsusmaa näitel, peamised eesmärgid, Saksamaa küsimus ja rahulepingu tingimused.</p> <p>Esimese maailmasõja tagajärjed: võitja ja kaotaja riigid, edasine mõju riikide arengule. Mis riigid muutuvad maailmas juhtriikideks ja miks?</p> <p>Töö kaardiga: kontuurkaardi täitmine - Euroopa kaart enne ja pärast Esimest maailmasõda. Mis impeeriumid lagunesid ja millised uued riigid tekkisid. Kasutada ajaloo atlast. Kaardile legendi koostamine.</p> <p>Töö allikatega: Pariisi rahukonverentsil tehtud otsused.</p> <p>Töö karikatuuride ja fotodega.</p> |
| <p><b>Eesti Vabadussõda</b></p> <p>on üks kümnetest sõdadest, mida peeti pärast Esimese maailmasõja lõppu ja mille tulemusena sündis Kesk- ja Ida-Euroopas mitmeid rahvusriike. Vabadussõda on üks olulisimaid ja keerulisimaid ajajärke Eesti riigi ajaloos. Esimest korda ajaloos võitlesid eestlased oma riigi eest oma lipu all. Vabadussõja ajalugu on eelkõige inimeste lugu, kes tagasid oma vapruselga Eesti riigi püsijäämise. Eesti rahva iseseisvus ja vabadus ei ole iseenesest mõistetav. See saavutati võitluses ja seda tuleb kaitsta. Teema õppimise kaudu kujundame kultuuri-, väärtus- ja kodanikupädevust. Õpilane loob seoseid Eesti lipupäevade ja Vabadussõja sündmuste vahel, oskab põhjendada nende olulisust minevikus ja tänapäeval.</p>                                                                                                                                                                          |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |
| ÕPITULEMUSED                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                | ÕPPESISU; ÕPPIJA TEGEVUSED                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |
| <p>Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• analüüsib Eesti omariikluse kujunemist ja arengut Euroopa sündmuste kontekstis;</li> <li>• teab, kes olid Jaan Poska, Johan Laidoner ja Julius Kuperjanov ning selgitab nende tähtsust;</li> <li>• teab, millal toimus vabadussõda;</li> <li>• teab vabadussõja põhjuseid ja tagajärgi;</li> <li>• kasutab ajalookaarti sõja pöördeliste sündmuste selgitamisel;</li> <li>• teab ja selgitab vabadussõja rolli Eesti iseseisvuse kindlustamisel.</li> </ul>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         | <p>Vabadussõda, Tartu rahu, Jaan Poska, Võnnu lahing, Julius Kuperjanov, Johan Laidoner, Landeswehri sõda, välisriikide abi</p> <p>Töö kaardiga: sõja algus, pöördelised lahingud, rinde muutumine. Kasutada ajaloo atlast.</p> <p>Pildianalüüs: kes on piltidel ja mille poolest olulised vabadussõja kontekstis: Jaan Poska, Johan Laidoner, Julius Kuperjanov.</p> <p>Tartu rahulepingu tekstiga tutvumine, teatud lepingus olevate punktide üle arutlemine. Miks on 3. jaanuar ja 2. veebruar lipupäevad?:</p> <p><a href="https://riigikantselei.ee/uudised/tanasest-ja-uuest-lipupaevadest-sel-aastal">https://riigikantselei.ee/uudised/tanasest-ja-uuest-lipupaevadest-sel-aastal</a></p>                                                                                                                                                     |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        | Reaali Poiss - külastus või tunnitöö - Vabadussõjas langenud Tallinna õpilastele ja õpetajatele püstitatud mälestusmärk.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |
| <b>Demokraatia ja diktatuurid 1920.-1930. aastatel</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |
| <p>Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• iseloomustab erinevaid poliitilisi õpetusi ja nende peamisi toetusgruppe ühiskonnas;</li> <li>• tunneb ära äärmusluse ja populismi tunnused minevikus ja tänapäeval;</li> <li>• teab demokraatialle iseloomulikke jooni selle kujunemise ajal ja tänapäeval;</li> <li>• iseloomustab ning võrdleb demokraatlikku ja diktatuurset ühiskonda;</li> <li>• seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>demokraatia, diktatuur, autoritarism, totalitarism, fašism, kommunism, natsionaalsotsialism</i>;</li> <li>• teab, kes olid Benito Mussolini, Adolf Hitler, Jossif Stalin, Franklin D. Roosevelt ja iseloomustab nende tegevust;</li> <li>• võrdleb autoritarismi ja totalitarismi.</li> </ul> | <p>demokraatia, diktatuur, autoritarism, totalitarism, fašism, kommunism, natsionaalsotsialism, Adolf Hitler, Benito Mussolini, Jossif Stalin, Franklin D. Roosevelt</p> <p>Võrdlemine: erinevad riigivalitsemise vormid-tunnused: demokraatia ja diktatuur.</p> <p>Võrdlev tabel Saksamaa, Itaalia, NSVL kohta: diktatuuride erinevused ja sarnasused.</p> <p>Töö kaardiga: demokraatlikud riigid ja diktatuuririigid: miks, millal muutus riikide sisepoliitika ning miks jäi osa riike demokraatlikuks, osa mitte?</p> <p>Paaris- või gruppides arutleda: diktatuuri tekkimise põhjused.</p> <p>Töö fotodega ja plakatitega nii demokraatlike kui diktatuuririikide kohta. Mis valdkonna või teema kohta pilt/plakat on? Kellele suunatud? Mis on sõnum? Mida on pildil/plakatil näha?</p> <p>Töö piltidega: isikute äratundmine ja selgitamine nende rolli ja tähtsust kahe maailmasõja vahel.</p> <p>Uute mõistete kinnistamiseks ristsõna, lünktekst vms.</p> |
| <b>Demokraatlik ja autoritaarne Eesti</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |
| <p>Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• nimetab mõjukaid ühiskonnaelu tegelasi ja toob näiteid nende tegevusest;</li> <li>• selgitab ja toob näiteid mõistete <i>ideoloogia, reform ja revolutsioon</i> kohta;</li> <li>• kirjeldab ning võrdleb Eesti Vabariigi arengut demokraatliku parlamentarismi aastail ja vaiksval ajastul;</li> <li>• iseloomustab vaikivat ajastut</li> </ul>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                | <p>maareform, Asutav Kogu parlamentarism, põhiseadus, vaikiv ajastu, meeste ja naiste roll poliitikas ning ühiskonnas</p> <p>Rühmatöö: võrdleva tabeli koostamine demokraatliku ja autoritaarse perioodi kohta.</p> <p>Töö piltidega: Jaan Tõnisson ja Konstantin Päts - teab, kes olid ja mis oli nende tähtsus ja roll Eestis kahe maailmasõja vahel.</p> <p>Autoritarismi avaldumine vaikiva ajastu näitel Eestis - tunnused ja näited.</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |
| <b>Majandus maailmas ja Eestis kahe maailmasõja vahel</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |
| <p>Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ning negatiivset mõju ühiskonnale;</li> <li>• arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda</li> <li>• toob allikate põhjal esile ajaloosündmuste põhjuse-tagajärje seoseid</li> <li>• kirjeldab ja võrdleb maailma ning Eesti majandusolusid kahe maailmasõja vahel;</li> <li>• teab, mis muutused tõi kaasa konveiermeetodi; kasutuselevõtmine</li> </ul>                                                                                                                                                                                                               | <p>konveiermeetod, inflatsioon, ülemaailmne majanduskriis, uus kurss, maaseadus, rahareform</p> <p>Põhjus-tagajärje seosed majanduskriisi näitel: miks ja millal algas, milline oli tulemus?</p> <p>Lünkteksti täitmine etteantud märksõnade alusel, kus kokkuvõtlikult maailma majanduse olukord kahe maailmasõja vahel.</p> <p>Töö pildiga: pildid konveiersüsteemist ja majanduskriisist Arvutada tööaeg enne konveiermeetodi kasutuselevõttu ja pärast selle kasutuselevõttu.</p> <p>Töö allikatega: graafikute põhjal järelduste tegemine.</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <ul style="list-style-type: none"> <li>teab, mis olid suure majanduskriisi põhjused ja tagajärjed.</li> </ul>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |
| <b>Kultuur kahe maailmasõja vahel maailmas ja Eestis</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |
| <b>Õpilane</b> <ul style="list-style-type: none"> <li>teab, kuidas meditsiin on ajas arenenud ja mis võtteid on kasutatud haiguste ja epideemiatega võitlemisel</li> <li>toob näiteid erinevate ajastute kultuurist</li> <li>analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale ja kultuurile</li> <li>märkab Eesti ja maailma kultuuri seoseid ja vastastikust mõju</li> <li>märkab kodukoha kultuuripärandit ja teab selle kujunemislugu, mõistab, et kultuuripärandi tähendus võib ajas muutuda</li> <li>kirjeldab kultuuri arengut ja eluolu Eesti Vabariigis ning maailmas;</li> <li>nimetab uusi kultuurinähtusi ja tähtsamaid kultuurisaavutusi;</li> <li>nimetab mõnda kultuuritegelast maailmas ja Eestis ning selgitab tema olulisust kultuuriiloos.</li> </ul> | <p>Uued valdkonnad kultuuris ja saavutused teaduses (tehnika, kino, film, kirjandus, teater, muusika jne), kultuur ja eluolu maailmas ja Eestis.</p> <p>Rühmatöö: uurida Nõmmel olevaid hooneid, mälestusmärke, mis on omased kahe maailmasõja vahelisele perioodile. Koostada esitlus või näitus. Millal rajati? Kujunemislugu. Milline on seisukord tänapäeval, kasutusvaldkond.</p> <p>Info otsimine ja uurimine Nõmmega seotud tuntud ühe või mõne kultuuritegelase kohta.</p> <p>Nõmme ajalugu - Nõmme linna süünd 1926, linna areng. Ringkäik Nõmmel - ajaloolised paigad (nt. Nõmme raudteejaam, Nõmme kultuurikeskus, endine kinohoone)</p> <p>Võrdlev tabel: muusika, kunsti, filmi, teatri, kirjanduse näiteid ja isikuid maailmast ja Eestist. Otsida infot internetist. Võrdlevas tabelis on ees suunised.</p> <p>Töö piltidega: ära tunda kultuuriga seotud tegelasi maailmast ja Eestist ning selgitada nende tähtsust.</p> |
| <b>TEEMA: TEINE MAAILMASÕDA 1939-1945</b><br><b>TEEMA OLULISUS:</b><br>Teise maailmasõja käsitlemisel on võimalus allikate põhjal muuhulgas arutleda põhjalikumalt inimõiguste teemal: mõelda, miks ja missuguseid valikuid teevad ja kuidas käituvad inimesed olukorras, kus neil on väga vähe või peaaegu olematud valikud. Elades mitmekultuurilises ühiskonnas, tuleks arutleda, kuidas näha sõda ühes või teises ühiskonnagrupis, kuidas õpilane suhestub teemaga ning milline on teema seos tänapäevaga.                                                                                                                                                                                                                                                                                         |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |
| <b>Rahvusvaheline olukord Teise maailmasõja eel</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |
| <b>ÕPITULEMUSED</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    | <b>ÕPPESISU; ÕPPIJA TEGEVUSED</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |
| <b>Õpilane</b> <ul style="list-style-type: none"> <li>toob allikate põhjal esile ajaloosündmuste põhjuse-tagajärje seoseid;</li> <li>arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab omaseisukoha ning põhjendab seda;</li> <li>teab, milline oli rahvusvaheline olukord Teise maailmasõja eel;</li> <li>teab ja kirjeldab sündmuseid, mis viisid Teise maailmasõjani</li> </ul>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      | <p>anšluss, Müncheni kokkulepe, MRP, Hispaania kodusõda, Etioopia kriis, Mandžuuria kriis, Saksamaa taasrelvastumine, Saksamaa "Kolmas riik"</p> <p>Võrdlev tabel 1930. aastate kriisid kohta: Mandžuuria kriis, Etioopia kriis, Hispaania kodusõda - millal toimus, põhjus, tagajärg. Mis mõju avaldas Teise maailmasõja puhkemisele? Mis roll oli Rahvasteliidul?</p> <p>Ajajoon koostamine: erinevate sündmuste paigutamine ajajoonele.</p> <p>Kaart: konfliktid ja kriisikolled kaardil.</p> <p>Allikatekstide põhjal küsimuste esitamine ja neile vastamine. Küsisõnad võib ette anda.</p> <p>Töö karikatuuridega: nt. Austria anšluss, Hitleri Saksamaa, MRP</p>                                                                                                                                                                                                                                                                    |
| <b>Teine maailmasõda</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |
| <b>Õpilane</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         | sõjategevus ida- ja läänerrindel, Stalingradi lahing, teise rinde avamine (Normandia dessant), Talvesõda, Pearl                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <ul style="list-style-type: none"> <li>toob allikate põhjal esile ajaloosündmuste põhjuse-tagajärje seoseid;</li> <li>arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda;</li> <li>teab, millal algas ja lõppes Teine maailmasõda;</li> <li>toob esile Teise maailmasõja puhkemise põhjused, sõja tulemused ja tagajärjed;</li> <li>seletab mõisteid <i>MRP, holokaust, ÜRO</i>;</li> <li>kirjeldab ajalookaardile tuginedes Teise maailmasõja sõjategevuse kulgu;</li> <li>analüüsib ja hindab inimõiguste rikkumise põhjuseid ajaloolises kontekstis.</li> </ul>                                                                                                                                                                                                                                                        | <p>Harbor, tuumarelvaleiutamine ja kasutamine, koostöö liitlastega, ÜRO, Atlandi Harta, inimsusevastased kuriteod (holokaust, genotsiid)</p> <p>Töö kaardiga: erinevad sõjarinded, sõjaplaanid.</p> <p>Töö karikatuuridega ja plakatitega sõja kohta.</p> <p>Töö fotodega: mis konverents, kes osalesid, millised olid tulemused?</p> <p>Propagandaplakati analüüs.</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |
| <b>Eesti Teises maailmasõjas</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |
| <p>Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>toob näiteid rahvastikurännetest, selgitades nende põhjusi ja tagajärge;</li> <li>analüüsib inimeste võimalusi ja valikuid minevikus ja tänapäeval isikute näitel;</li> <li>analüüsib allikate usaldusväärsust eri aspekte hinnates, teab, et allika sõnum sõltub autori positsioonist;</li> <li>selgitab MRP ja baaside lepingu tähtsust Eesti ajaloos;</li> <li>selgitab Eesti iseseisvumise kaotamise põhjuseid, tagajärge, sündmuste käiku ja seoseid tänapäevaga;</li> <li>selgitab mõisteid <i>MRP, küüditamine, baaside leping, okupatsioon</i>;</li> <li>analüüsib eestlaste valikuid Teises maailmasõjas</li> </ul>                                                                                                                                                                                                        | <p>baaside leping, baaside ajastu, annekteerimine, Konstantin Päts, küüditamine, suur põgenemine, nõukogude okupatsioon, Saksa okupatsioon</p> <p>Õppekäik kodukohas asuvasse Teise maailmasõjaga seotud paika. Millised on ajaloolised muutused? Näiteks Nõmme koolihoonete funktsioon Teise maailmasõja ajal - Nõmme Gümnaasium kui sõjaväehaigla.</p> <p>Ideekaardi koostamine - eestlaste valikud Teises maailmasõjas.</p> <p>Töö lugudega küüditamise kohta: millised olid/on inimeste mälestused 1941. ja 1944. a suur küüditamistest.</p> <p>Uurida perekonnalugu: kas on perekonnas liiget/liikmeid, kes on küüditatud või põgenenud Teise maailmasõja ajal Eestist? Uurida mälestusi, jagamine klassis.</p> |
| <p><b>MAAILM PÄRAST TEIST MAAILMASÕDA</b></p> <p><b>TEEMA OLULISUS:</b></p> <p>Sõda muutis kardinaalselt jõudude vahekorda maailmas. Kuna NSVL laiendas järk-järgult oma mõjuvõimu Ida-Euroopas ning lääneriigid ei suutnud Moskva laienemist takistada, kujunes välja uus suurriikide-vaheline vastasseis - külm sõda. Vaatamata ideoloogilisele vastuolule püüti viia rahvusvahelised suhted uuele tasandile. Õpilane õpib eritüübiliste allikate ja ülesannete põhjal analüüsima ja sõnastama järelmõtteid külma sõja ajal toimunu kohta. Õpilane õpib väärtustama demokraatiat ning inim- ja kodanikuõigusi. Ajastule omaselt on võimalik käsitleda massikultuuri ja selle mõju ühiskonnale ning looduskeskonnale. Päevakorda kerkib sotsiaalne õiglus ja võrdsus erinevate liikumiste näol: näiteks mustanahalistele võrdsete õiguste nõudmine, noorsoo- ning hipiliikumine jne.</p> |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |
| <b>Külm sõda</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |
| <b>ÕPITULEMUSED</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       | <b>ÕPPESISU; ÕPPIJA TEGEVUSED</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |
| <p>Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda</li> </ul>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       | <p>külm sõda, Trumani doktriin, Marshalli plaan, raudne eesriie, külma sõja kriisikolled (nt Berliini kriis, Korea sõda, Suessi kriis, Kariibi ehk Kuuba kriis, Ungari ülestõus, Vietnami sõda, Praha kevad, Afganistani sõda)</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |



|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <ul style="list-style-type: none"> <li>• selgitab näidete toel Euroopa suurriikide ja Ameerika Ühendriikide tähtsust lähiajaloos</li> <li>• iseloomustab külma sõja kujunemist ja olemust, toob esile selle avaldumise valdkonnad ja vormid;</li> <li>• seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>külm sõda, kriisikolle, raudne eesriie</i>.</li> </ul>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   | <p>Kaart: konfliktid ja kriisikolled kaardil. Nende vaatlemine kaardil või kontuurkaardile kandmine.</p> <p>Rühmatöö külma sõja kriiside teemal.</p> <p>Allikatöö: allikate abil info leidmine, analüüsimine, järelduste sõnastamine, mõistete kasutamine õiges kontekstis.</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |
| <b>Demokraatlik maailm pärast Teist maailmasõda</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |
| <p>Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• analüüsib inimeste võimalusi ja valikuid minevikus ja tänapäeval isikute näitel;</li> <li>• selgitab näidete toel Euroopa suurriikide ja Ameerika Ühendriikide tähtsust lähiajaloos;</li> <li>• arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ja põhjendab seda;</li> <li>• kirjeldab tööstusriikide arengut USA ja Saksamaa Liitvabariigi näitel;</li> <li>• teab, kes olid Martin Luther King, Margaret Thatcher ja Ronald Reagan ning iseloomustab nende tegevust;</li> <li>• iseloomustab erinevaid sotsiaalseid liikumisi ja toob näiteid;</li> <li>• kirjeldab Saksamaa poliitilist olukorda ajaloo kaardi toel.</li> </ul> | <p>heaoluühiskond, mustanahaliste ja naiste õigused, jagatud Saksamaa, noorteliikumised, hipide liikumine, globaliseerumine, NATO, Euroopa Liit, võtmeisikud</p> <p>Võrdlemine: naiste ja mustanahaliste õigused ning liikumine pärast Teist maailmasõda ja tänapäeval.</p> <p>Mõistekaart: heaoluühiskonna tunnused.</p> <p>Kaarditöö: jagatud Saksamaa. Poliitilised tingimused erinevates Saksamaa piirkondades.</p> <p>Pilditöö: pildid isikute ja sündmustega - märkida, sündmus isik pildil ning panna juurde tähtsus.</p> <p>Videote vaatamine ja küsimuste esitamine nähtu kohta (küsisõnad ette anda), paariline vastab küsimustele.</p> |
| <b>Kommunistlikud riigid ja Eesti NSV</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |
| <p>Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• analüüsib allikate usaldusväärsust eri aspekte hinnates, teab, et allika sõnum sõltub autori positsioonist;</li> <li>• nimetab NSVL liidreid (Stalin, Hruštšov, Brežnev, Gorbatšov) ning iseloomustab nende võimuperioodi;</li> <li>• võrdleb eri perioode arutluse käigus;</li> <li>• toob esile kommunistlikule ühiskonnale iseloomulikke jooni (võimu koondumine, vastandumine läänele, propaganda jne);</li> <li>• selgitab näidete abil, kuidas muutused maailmas on mõjutanud Eesti ajalugu;</li> <li>• kirjeldab nõukogude võimu mõju Eesti ajaloole pärast Teist maailmasõda, toob välja iseloomulikud jooned näidete abil, kasutab mõisteid õiges kontekstis.</li> </ul>  | <p>NSV Liit, stalinism, sula, stagnatsioon, poliitiline juhtimine, kommunistliku partei liidrid Stalinist kuni Gorbatšovini, metsavendlus, kollektiviseerimine, industrialiseerimine, plaanimajandus, massirepressioonid, küüditamine, dissident, võtmeisikud.</p> <p>Mõttekaart kommunistlike riikide või ENSV kohta tunnuste ja näidetega.</p> <p>Allikatega töö.</p> <p>Arutlemine – suuline, kirjalik.</p>                                                                                                                                                                                                                                    |
| <b>Kultuur ja eluolu 20. sajandi teises pooles maailmas ja Eesti NSV-s</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |
| <p>Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• kirjeldab, kuidas on erineval ajal maailmas korraldatud inimeste heaolu, tuues näiteid hariduse, tervishoiu, igapäevaelu ja turvalisuse korraldusest;</li> </ul>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   | <p>infotehnoloogia areng, massikultuur ja kõrgkultuuri valitud näidete põhjal</p> <p>Vestlus/intervjuu: õpilased uurivad kodus vanematelt, vanavanematelt ja/või perekonna tuttavatelt, missugune oli eluolu nõukogude ajal (kool, poes käimine, elamud,</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <ul style="list-style-type: none"> <li>• toob näiteid hariduse, tervishoiu, sotsiaal- ja igapäevaelu valdkonnast eri ajastutel;</li> <li>• märkab kodukoha kultuuripärandit ja teab selle kujunemislugu, mõistab, et kultuuripärandi tähendus võib ajas muutuda;</li> <li>• analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale ja kultuurile;</li> <li>• mõistab inimkonna eetilisi valikuid ja vastutust ühiskonna ees seoses teaduse ja tehnika arenguga;</li> <li>• toob näiteid erinevate ajastute kultuuripärandist;</li> <li>• iseloomustab kultuuri ja eluolu muutumist 20. sajandi teisel poolel;</li> <li>• teab mõnda maailma ja Eesti tuntud kultuuritegelast ja selgitab nende tähtsust.</li> </ul> | <p>kultuur, meelelahutus jne). Kirjalikult või salvestada vestluse/intervjuu. Eelnevalt ette valmistada küsimused intervjuuks/vestluseks.</p> <p>Võimalusel rõhutada eluolu ja muutusi ajas Nõmme näitel. Nõukogudeaegne ese: õpilased toovad võimaluse korral kooli kaasa ühe eseme, mis on pärit nõukogude ajast. Teavad eseme lugu.</p> <p>Õppekäik Nõmmel või selle läheduses olevasse paika, mis seostub ENSV ajaga. Näiteks linnaosavalitsuse maja (esialgu koolihoone), Nõmme spordikeskus ja enamik spordirajatisi. Miks oluline? Mis on tänapäeval roll või tähtsus? Kuidas säilinud? Mis lugusid paiga kohta teatakse?</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |
| <b>Eesti iseseisvuse taastamine</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |
| <p>Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• teeb allikate põhjal järeldusi, hinnates väiteid, taotlusi ja veendumusi ajaloolises kontekstis;</li> <li>• selgitab näidete abil, kuidas muutused maailmas on mõjutanud Eesti ajalugu;</li> <li>• kirjeldab Eesti iseseisvuse taastamist ja Eesti Vabariigi arengut;</li> <li>• seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>perestroika</i>, <i>glasnost</i>, <i>Balti kett</i>, <i>laulev revolutsioon</i>;</li> <li>• nimetab võtmeisikuid Eesti iseseisvuse taastamise protsessis ja annab hinnangu nende tegevusele ajaloolises kontekstis</li> </ul>                                                                                                                             | <p>laulev revolutsioon, Balti kett, fosforiidikampaania, IME, Rahvarinne, suveräänsusdeklaratsioon, MRP-AEG, perestroika, glasnost, rahareform Eestis, võtmeisikud (nt Lennart Meri, Mart Laar, Edgar Savisaar Marju Lauristin, Lagle Parek, Mihhail Gorbatšov, Boris Jeltsin)</p> <p>Filmi vaatamine. Küsimuste esitamine ja neile vastamine</p> <p>Mälestused: uuritakse vanematelt ja/või vanavanematelt, mida nad mäletavad iseseisvuse taastamisest. Võimaluse korral tuuakse kodust kaasa pilte, esemeid vms. Õpilane jutustab (nt paaristööna), mis talle kodus selle pildi või eseme kohta räägiti ning kuidas see on perekonnaga seotud. Mis on emotsionaalne väärtus? Miks on seda pilti või eset alles hoitud?</p> <p>Kontuurkaart: Balti kett kandmine kontuurkaardile ning selgitamine, miks see toimus, kus ja millal.</p> <p>Mälestuste kogumine: kas on peres kedagi, kes Balti ketis osales? Uurida perekonnalugu ja pilte antud sündmusega seoses.</p> <p>Isamaaliste laulude kuulamine.</p> <p>Lünkteksti täitmine iseseisvuse taastamise kohta, märksõnad on etteantud.</p> |
| <b>Maailm 1990. aastatest alates</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |
| <p>Õpilane</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• iseloomustab nüüdisaja demokraatlikku ühiskonda mõne riigi näitel;</li> <li>• selgitab, kuidas tootmine, tarbimine ja inimeste elatustase on seotud loodusressursside kasutamisega;</li> <li>• märkab Eesti ja maailma kultuuri seoseid ja vastastikust mõju;</li> </ul>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             | <p>NSVL lagunemine, Saksamaa taasühinemine, rahvusvahelised organisatsiooni (NATO, EL laienemine, ÜRO), rahu ja konfliktide lahendamine, identiteet ja mitmekesisus, energiamajandus, globaalprobleemid (nt epideemiad, demograafiline olukord, kliimaküsimused, terrorism).</p> <p>Töö kaardiga: märgib, mis riigid tekivad NSVL lagunemisel, Tšehhoslovakkia ja Jugoslaavia lagunemisel.</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <ul style="list-style-type: none"> <li>• analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale ja kultuurile;</li> <li>• mõistab inimkonna eetilisi valikuid ja vastutust ühiskonna ees seoses teaduse ja tehnika arenguga;</li> <li>• toob esile kommunistliku süsteemi kokkuvarisemise põhjused ja tagajärjed;</li> <li>• teab ja näitab muutusi maailma poliitilisel kaardil 1990. aastatel;</li> <li>• teab ja toob näiteid globaalprobleemide kohta.</li> </ul> | <p>Ajajoon: Euroopa Liidu ja NATO laienemine: millal ühines Eesti EL ja NATO-ga? Mis ajal võttis Eesti kasutusele euro?</p> <p>Paaris- või grupitöö: erinevad globaalprobleemid (epideemiad, terrorism jne): selgitatakse põhjuseid, tuuakse näiteid.</p> <p>Päevakajaliste saadete vaatamine, arutelu.</p> |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

## INIMESÕPETUS

### Õppeaine kirjeldus

Inimesõpetuse eesmärk on toetada õpilase sotsiaalsete ja emotsionaalsete oskuste arengut, õppides ennast tundma, vastutustundlikult oma suhteid kujundama, olema terviseteadlik, aus, hooliv ja õiglane.

Inimesõpetuses käsitletakse inimest ja tema sotsiaalset keskkonda tervikuna. Väärtuskasvatus ja hoiakute kujundamine toimub üksteist mõistvas õhkkonnas ning on suunatud õpilaste positiivse mõtlemise arendamisele oma arengu- ja toimetulekuvõimaluste üle. Soodne sotsiaalne õppekeskkond toetub eelkõige õpilaste isikupära ja isiklike seisukohtade austamisele, võimaluste tagamisele vabaks arvamuseavalduseks, initsiatiiviks, osalemiseks ja tegutsemiseks nii üksi kui ka koos teistega.

Õppetegevused muutuvad põhikooli kolme kooliastme jooksul lihtsamatest keerukamateks, ent peavad olema õpilasele mõistetavad ja tähenduslikud ning toetama arusaama õpitava vajalikkusest. Inimesõpetus on kontsentiline õppeaine, mille võtmeteemasid käsitletakse igal kooliastmel, arvestades arengulist käsitlust. Inimesõpetuses võib teemasid käsitleda nii üksteisele järgnevatena kui ka integreerituna, et saavutada oskuste, teadmiste ja väärtuste põhjal õpitulemused. Õpitavat käsitletakse võimalikult igapäevaeluga seondult, kusjuures õppes on olulisel kohal aktiivõppemeetodid.

Inimesõpetuse I kooliastme teemad ja õpitulemused lähtuvad õpilase minast (huvid, omadused jms) ja tema eluga kõige lähemalt seotud igapäevaelu teemadest nagu suhted pere ja sõpradega, tervis, käitumisnormid jms. Eesmärgiks on, et laps oskab märgata, mõista ja selgitada enda ja tema eluga otseselt seotud küsimusi. I kooliastme inimesõpetuses käsitletakse ka ühiskonnaõpetuse teemasid nagu Eesti Vabariik, kodukoht, reeglid, õigused ja kohustused lapse seisukohalt jms.

II kooliaste laiendab mina-käsitlust ning keskendub eakaaslaste mõju teemadele, mis selles vanuseastmes oluliseks muutuvad. Arendatakse varasemast põhjalikumalt sotsiaalseid oskusi, sh kehtestavat käitumist uimastite vm riskikäitumisega seotud olukordades. Eneseteadvuse ja iseseisvuse tõusuga muutuvad olulisteks ka tervise ning tervislike valikute teemad, näiteks toitumine, kehaline aktiivsus jms.

III kooliastme inimesõpetuse teemade puhul tuleb varasemast enam esile mina-käsitluse ja suhete psühholoogiline aspekt. Kuna III kooliastmega lõpeb kohustuslik kooliharidus, siis valmistavad inimesõpetuse teemad õpilast ette ennast ja maailma mõistma ning enda ja teistega toime tulema. Kui II kooliastmes puudutatakse soolist arengut vaid põgusalt, siis III kooliaste pakub tõhusat seksuaalkasvatust. Tervise, suhete ja riskikäitumise teemad jätkuvad süvendatumalt, aidates noorel mõista ühiskonnas toimuvaid protsesse ja nende mõju talle endale, tema valikutele ning seeläbi tema tervisele ja toimetulekule.

### I KOOLIASTE

#### I kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

1. Näitab Eesti Vabariigi ja oma kodukoha asukohta kaardil, tunneb Eesti ja kodukoha sümbolikat, olulisi inimesi ja paiku.
2. Väärtustab enda ja kaaslaste huvisid ning positiivset suhtumist iseendasse.
3. Mõistab õppimise tähtsust igapäevaelus hakkama saamisel ja tuleviku kavandamisel.
4. Teab, et inimeste õigustega kaasnevad kohustused.
5. Mõistab üldtunnustatud käitumisnormide ja seaduste järgimise vajalikkust.
6. Tunneb liiklusreegleid.
7. Teab erinevaid teabeallikaid, oskab leida infot ja teab, mille põhjal hinnata infoallikate usaldusväärsust.
8. Märkab inimeste erinevaid omadusi ja arvamusi.
9. Mõistab sõpruse ja koostöö väärtust ning üksteise eest hoolitsemise ja abistamise vajadust.

10. Teab, mis on vägivald. Mõistab, et vägivald ei ole lubatud ja oskab vajaduse korral abi leida.
11. Teab eesti rahvakombeid ja mõistab enda rolli kommete ja tavade hoidja ja kandjana.
12. Suhtub sallivalt Eestis elavate inimeste keelelistesse ja kultuurilistesse erinevustesse.
13. Oskab oma tervist hoida.
14. Teab tervist ohustavaid tegureid, tunneb ära ja oskab hoiduda või keelduda tervist ohustavatest olukordadest.
15. Oskab planeerida oma tegevusi ja väärtustab aktiivset vaba aja veetmist.
16. Oskab kasutada lihtsamaid esmaabivõtteid ja kutsuda vajaduse korral abi.
17. Teab raha teenimise, hoidmise ja kasutamise võimalusi, käitub teadliku ja säästliku tarbijana.
18. Mõistab keskkonna hoidmise tähtsust ja enda võimalusi selles.

## INIMESEÕPETUS 2. KLASS

| ÕPPESISU 35 tundi                                                                                                          | ÕPITULEMUS                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| I MINA 4 tundi                                                                                                             |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |
| Mina. Minu erinevused ja sarnasused teiste inimestega. Suhtumine endasse ja teistesse.                                     | <ol style="list-style-type: none"> <li>1. Kirjeldab oma välimust, huvisid ja tegevusi, mida talle meeldib teha.</li> <li>2. Eristab mehi ja naisi.</li> <li>3. Nimetab, mille poolest ta sarnaneb teistega ja erineb teistest.</li> </ol>                                                                                               |
| Iga inimese väärtus. Viisakas käitumine.                                                                                   | <ol style="list-style-type: none"> <li>1. Väärtustab iseennast ja teisi.</li> <li>2. Mõistab viisaka käitumise vajalikkust.</li> </ol>                                                                                                                                                                                                  |
| II MINA JA TERVIS 6 tundi                                                                                                  |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |
| Tervis. Terve ja haige inimene. Ravimid. Arsti juures.                                                                     | <ol style="list-style-type: none"> <li>1. Kirjeldab, kuidas oma tervise eest hoolitseda.</li> <li>2. Eristab nakkuslikke ja mittenakkuslikke haigusi.</li> <li>3. Saab aru, et ravimeid võetakse siis, kui ollakse haige ning teab, et ravimid võivad olla inimese tervisele ohtlikud.</li> </ol>                                       |
| Tervislik eluviis: mitmekesine toit, piisav uni ja puhkus ning liikumine ja sport. Keha puhtus ja selle eest hoolitsemine. | <ol style="list-style-type: none"> <li>1. Kirjeldab tervise hoidmise viise: mitmekesine toit, uni ja puhkus ning liikumine ja sport.</li> <li>2. Teab, et liikumine, puhkus ja tervislik toitumine on tähtsad seoses tervisliku eluviisiga.</li> <li>3. Toob kodukohast (Nõmme) näiteid võimalustest liikuda ja sporti teha.</li> </ol> |
| Abi saamise võimalused. Esmaabi.                                                                                           | <ol style="list-style-type: none"> <li>1. Demonstreerib lihtsamaid esmaabivõtteid.</li> <li>2. Teab hädaabi telefoninumbrit ja oskab abi kutsuda.</li> </ol>                                                                                                                                                                            |
| III MINA JA MINU PERE 14 tundi                                                                                             |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |
| Kodu. Koduarmastus. Kodu traditsioonid. Kodutus. Lastekodu. Turvakodu.                                                     | <ol style="list-style-type: none"> <li>1. Väärtustab oma kodu.</li> <li>2. Jutustab oma pere traditsioonidest.</li> </ol>                                                                                                                                                                                                               |
| Perekond. Erinevad pered. Uus pereliige.                                                                                   | <ol style="list-style-type: none"> <li>1. Kirjeldab, mille poolest perekonnad erinevad ja sarnanevad.</li> <li>2. Väärtustab oma peret.</li> </ol>                                                                                                                                                                                      |
| Vanavanemad ja teised sugulased. Sugupuu. Pereliikme lahkumine. Lein.                                                      | <ol style="list-style-type: none"> <li>1. Selgitab lähemaid sugulussuhteid.</li> </ol>                                                                                                                                                                                                                                                  |
| Pereliikmete tegevus ja rollid. Kodused tööd. Abivalmidus, kohuse ja vastutustunne.                                        | <ol style="list-style-type: none"> <li>1. Kirjeldab pereliikmete erinevaid rolle kodus.</li> <li>2. Kirjeldab ja eristab võimalusi, kuidas abistada pereliikmeid kodustes töödes.</li> <li>3. Väärtustab üksteise abistamist ja arvestamist peres.</li> <li>4. Teab oma kohustusi peres.</li> </ol>                                     |
| Vanemate ja teiste inimeste töö.                                                                                           | <ol style="list-style-type: none"> <li>1. Teab oma pereliikmete ja teiste inimeste erinevaid töid ja töökohti.</li> </ol>                                                                                                                                                                                                               |

|                                                                                                                                               |                                                                                                                                                                                                                                                                                        |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Koduümbrus. Naabrid ja naabruskond.                                                                                                           | 1. Oskab tänaval käituda ning ületada sõiduteed ohutult (toob näiteid Hiiu Kooli ümbruse ja Nõmme kohta).                                                                                                                                                                              |
| Võõras ümbrus ja võõraga kaasaminek.                                                                                                          | 1. Kirjeldab ohtlikke olukordi ning seda, kuidas seal käituda.                                                                                                                                                                                                                         |
| Ohud kodus ja koduümbruses.                                                                                                                   | 1. Kirjeldab ohtlikke kohti ja olukordi kooliteel ja koduümbruses ning valib ohutu tee sihtpunkti.                                                                                                                                                                                     |
| IV MINA: AEG JA ASJAD 6 tundi                                                                                                                 |                                                                                                                                                                                                                                                                                        |
| Aeg. Aja planeerimine. Oma tegevuse kavandamine. Täpsus, lubadused, vastutus.                                                                 | 1. Eristab aja kulgu ja seisu.<br>2. Planeerib oma päevakava.<br>3. Kirjeldab, kuidas sisustada vaba aega.<br>4. Väärtustab tegevusi, mis on positiivsete tunnete tekkimise allikaks.                                                                                                  |
| Minu oma, tema oma, meie oma. Asja väärtus ja hind. Asjade väärtus teiste väärtuste seas. Suhtumine asjadesse ja teiste töösse. Kokkuvõtteid. | 1. Oskab eristada oma ja võõrast asja ning mõistab, et võõrast asja ei tohi loata võtta.<br>2. Selgitab asjade väärtust.<br>3. Väärtustab ausust asjade jagamisel.                                                                                                                     |
| V MINA JA KODUMAA 5 tundi                                                                                                                     |                                                                                                                                                                                                                                                                                        |
| Eesti – minu kodumaa. Kodukoht. Kodukoha ja Eesti riigi tuntud inimesed.                                                                      | 1. Tunneb ära Eesti Vabariigi lipu ja vapi.<br>2. Oskab nimetada Eesti Vabariigi pealinna, sünnipäeva ja presidenti.<br>3. Leiab Euroopa kaardilt Eesti.<br>4. Leiab kodukoha Eesti kaardilt.<br>5. Tunneb ära kodukoha sümbolika.<br>6. Nimetab oma kodukoha tuntud inimesi ja paiku. |
| Rahvakalendri tähtpäevad.                                                                                                                     | 1. Kirjeldab mardi- ja kadripäeva, jõulude ning lihavõttepühade rahvakombeid.<br>Praktiline õpe - Hiiu Kooli kadrilaat (ettevõtlikkus, kogukond, planeerimine).                                                                                                                        |
| Eesti rikkus. Eesti rahva tavad ja kombad.                                                                                                    | 1. Nimetab Eesti tuntuid paiku ja inimesi, tunneb need pildilt ära.<br>2. Oskab lugu pidada Eestimaa loodusest.<br>3. Väärtustab Eestit, oma kodumaad.                                                                                                                                 |

### Hindamine

- Kokkuvõttev (poolaasta, aasta)
- Poolaasta hinne sisaldab:
  - Suulised vastused
  - Kirjalikud vastused
  - Frontaalsed küsitlused
  - Õpilase aktiivsus
  - Iseseisevad tööd
  - Praktilised tööd
  - Grupitööd
  - Testimine

Aastahinne tuleneb kahe poolaasta koondhindest.

### INIMESEÕPETUS 3. KLASS

|                   |            |
|-------------------|------------|
| ÕPPESISU 35 TUNDI | ÕPITULEMUS |
|-------------------|------------|

|                                                                                                                                                           |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| I MINA 5 tundi                                                                                                                                            |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |
| Mina. Mina ja endasse suhtumine. Igäühe individuaalsus ja väärtuslikkus. Lapse turvalisus.                                                                | <ol style="list-style-type: none"> <li>1. Selgitab endasse positiivse suhtumise tähtsust. Võrdleb oma välimust, huve ja tugevusi kaasõpilaste omadega.</li> <li>2. Väärtustab inimese õigust olla erinev.</li> </ol>                                                                                                                                                                                                                                                                                               |
| Lapse õigused ja kohustused. Lapse kaitse.                                                                                                                | <ol style="list-style-type: none"> <li>1. Nimetab enda õigusi ja kohustusi.</li> <li>2. Teab, et õigustega kaasnevad kohustused.</li> </ol>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |
| II MINA JA TERVIS 6 tundi                                                                                                                                 |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |
| Vaimne ja füüsiline tervis. Tervislik eluviis. Liikumine ja tervislik toitumine.                                                                          | <ol style="list-style-type: none"> <li>1. Eristab vaimset ja füüsilist tervist.</li> <li>2. Kirjeldab seoseid tervise hoidmise viiside vahel: mitmekesine toitumine, uni ja puhkus ning liikumine.</li> <li>3. Väärtustab tervislikku eluviisi.</li> <li>4. Nimetab võimalusi oma kodukohas, Nõmmel, liikuda ja spordiga tegeleda.</li> </ol>                                                                                                                                                                      |
| Ohud tervisele ja toimetulek ohuolukorras.                                                                                                                | <ol style="list-style-type: none"> <li>1. Kirjeldab olukordi ja toob näiteid, kuidas keelduda tegevusest, mis kahjustab tema tervist.</li> <li>2. Nimetab, kelle poole pöörduda erinevate murede korral.</li> </ol>                                                                                                                                                                                                                                                                                                |
| III MINA JA MEIE 13 tundi                                                                                                                                 |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |
| Minu ja teiste vajadused. Sõbrad ja sõpruse hoidmine. Sallivus. Üksteise eest hoolitsemine ja teiste abistamine. Ausus ja õiglus. Leppimine. Vabandamine. | <ol style="list-style-type: none"> <li>1. Nimetab inimese eluks vajalikke olulisi vajadusi ja võrdleb enda vajadusi teiste omadega.</li> <li>2. Kirjeldab omadusi, mis peavad olema heal sõbral ning hindab ennast nende omaduste järgi.</li> <li>3. Väärtustab sõprust.</li> <li>4. Väärtustab üksteise eest hoolitsemist ja üksteise abistamist.</li> <li>5. Väärtustab leppimise ja vabandamise tähtsust inimsuhetes.</li> </ol>                                                                                |
| Oma muredest rääkimine ja tunnete väljendamine. Oskus panna end teise inimese olukorda. Keeldumine kahjulikust tegevusest.                                | <ol style="list-style-type: none"> <li>1. Nimetab ja kirjeldab inimeste erinevaid tundeid ning toob näiteid olukordadest, kus need tekivad ning leiab erinevaid viise nendega toimetulekuks.</li> <li>2. Teab abi saamise võimalusi kiusamise ja vägivalda korral.</li> <li>3. Mõistab, et kiusamine on mitteaktsepteeritud käitumine.</li> <li>4. Demonstreerib õpitu olukorras, kuidas keelduda ennastkahjustavast tegevusest.</li> </ol>                                                                        |
| Minu hea ja halb käitumine. Südametunnistus. Käitumisreeglid. Minu käitumise mõju ja tagajärjed. Vastutus. Liiklusreeglid.                                | <ol style="list-style-type: none"> <li>1. Eristab enda head ja halba käitumist.</li> <li>2. Kirjeldab oma sõnadega, mida tähendab vastutustundlikkus ja südametunnistus.</li> <li>3. Nimetab üldtunnustatud käitumisreegleid ja põhjendab nende vajalikkust.</li> <li>4. Kirjeldab oma käitumise tagajärgi ja annab neile hinnangu.</li> <li>5. Teab liikluseeskirja, mis tagab tema turvalisuse ning kirjeldab, kuidas käituda turvaliselt liikluses (toob näiteid Hiiu Kooli ümbruse ja Nõmme kohta).</li> </ol> |
| Mäng ja töö. Õppimine. Kohusetunne ja vastutus. Meeskonnatöö. Tööjaotus.                                                                                  | <ol style="list-style-type: none"> <li>1. Eristab tööd ja mängu.</li> <li>2. Selgitab enda õppimise eesmärgi ja toob näiteid, kuidas aitab õppimine igapäevaelus paremini hakkama saada.</li> </ol>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |

|                                                                                                         |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|                                                                                                         | 3. Teab tegureid, mis soodustavad või takistavad keskendumist õppimise ajal ning kirjeldab oma tegevuse planeerimist nädalas, väärtustades vastutust.<br>4. Väärtustab lubadustest kinnipidamist ja vastutust.<br>5. Teab, kuidas olla hea kaaslane ja kuidas teha koostööd.                                                                        |
| IV MINA: TEAVE JA ASJAD 6 tundi                                                                         |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |
| Teave ja teabeallikad ning nende kasutamine.<br>Reklaami mõju:<br>turvaline käitumine meediakeskkonnas. | 1. Kirjeldab erinevate meeltega tajutavaid teabeallikaid.<br>2. Selgitab, kuidas võivad reklaamid mõjutada inimeste käitumist ja otsuseid.                                                                                                                                                                                                          |
| Raha. Raha teenimine, kulutamine, laenamine.<br>Vastutus. Oma kulutuste planeerimine. Heategevus.       | 1. Teab, et raha eest saab osta asju ja teenuseid ning seda, et raha teenitakse tööga.<br>2. Mõistab oma vastutust asjade hoidmise ja laenamise eest.<br>3. Selgitab, milleks kasutatakse raha ning mis on raha teenimine, hoidmine, kulutamine ja laenamine.<br>4. Kirjeldab, missuguseid vajadusi tuleb arvestada taskuraha kulutades ja säästes. |
| V MINA JA KODUMAA 5 tundi                                                                               |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |
| Küla, vald, linn, maakond.                                                                              | 1. Selgitab skeemi järgi haldusüksuste seoseid oma kodukohas.                                                                                                                                                                                                                                                                                       |
| Eesti teiste riikide seas.<br>Naaberriigid.                                                             | 1. Leiab Euroopa kaardilt Eesti ja tema naaberriigid.                                                                                                                                                                                                                                                                                               |
| Eesti vabariigi ja kodukoha sümbolid.                                                                   | 1. Nimetab Eesti rahvuslikke ja riiklikke sümboleid.                                                                                                                                                                                                                                                                                                |
| Erinevate rahvaste tavad ja kombed. Sallivus. Erinevad kultuurid ja rahvused Eestis.                    | 1. Kirjeldab Eestis elavate rahvaste tavaid ja kombeid ning austab neid.<br>2. Väärtustab oma kodumaad.                                                                                                                                                                                                                                             |

### Hindamine

- Kokkuvõttev (poolaasta, aasta)
- Poolaasta hinne sisaldab:
  - Suulised vastused
  - Kirjalikud vastused
  - Frontaalsed küsitlused
  - Õpilase aktiivsus
  - Iseseisevad tööd
  - Praktilised tööd
  - Grupitööd
  - Testimine

Aastahinne tuleneb kahe poolaasta koondhindest.

### II KOOLIASTE

#### II kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

1. Teab, et ühiskond mõjutab inimest tervikuna, sealhulgas ka tervisekäitumist ja suhtlemist.
2. Väärtustab inimeste positiivseid omadusi ning positiivset mõtlemist, mõistab inimeste individuaalseid erinevusi ja on erinevuste suhtes salliv.
3. Mõistab, et murdeea arengutempo on erinev, aktsepteerib oma kehalisi muutusi ja keha eest hoolitsemise vajalikkust.
4. On loov ja ettevõtlik.

5. On iseseisev otsustaja, seostab otsuseid tagajärgedega. Teab, et „ei“ ütlemine on võimalus seista oma õiguste eest.
6. Kirjeldab tõhusaid sotsiaalseid oskusi igapäevaelus. Väärtustab hoolivust, ausust, õiglust, vastutustunnet, üksteise abistamist, sõprust ja armastust vastastikuse toetuse ning usalduse allikatena.
7. Teab, millest suhtlemine koosneb, mõistab avatud suhtlemise eeliseid ja ohtusid ning järgib turvalise suhtlemise reegleid.
8. Mõistab, et konfliktid on osa elust, teab konfliktide võimalikke põhjusi ja tõhusaid lahendusviise, mõistab erinevate käitumisviiside tagajärgi.
9. Teab probleemide erinevaid lahendusviise ning mõistab koostegutsemise väärtust.
10. Mõistab meediast tulenevaid ohtusid oma käitumisele ja suhetele ning vastutust oma sõnade ja tegude eest.
11. Mõistab autoriõiguste järgimise vajalikkust.
12. Teab, kuidas leida usaldusväärseid terviseinfo allikaid, ja teab, kust terviseprobleemi korral abi küsida.
13. Väärtustab tervist, tervislikku eluviisi ja keskkonda ning mõistab eluviisi ja keskkonna mõju tervisele.
14. Teab, mis on riskikäitumine, teab riskikäitumist ennetavaid ja soodustavaid tegureid ja riskikäitumise mõju inimese tervisele. Mõistab enda valikute tagajärgi.
15. Mõistab uimastite tarbimisega kaasnevaid riske, väärtustab tervislikku elu uimastiteta ja teeb tervislikke valikuid.

#### INIMESEÕPETUS 5. KLASS

| ÕPPESISU 35 TUNDI                                                                                                                                      | ÕPITULEMUS                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <b>I Tervis</b><br>Tervise osad: füüsiline, vaimne, sotsiaalne tervis.<br>Tervist mõjutavad tegurid - eluviis, pärilikkus, keskkond, tervishoid.       | Selgitab tervise tähendust ja seda mõjutavaid tegureid.<br>- Peaasi.ee koolitus "Mis on vaimne tervis ja kuidas seda hoida"<br>Nimetab tervist mõjutavaid füüsilisi, vaimseid ja sotsiaalseid tegureid.<br>Oskab tuua näiteid, kuidas Nõmme keskkond soodustab tervislikku eluviisi.<br><br>- Praktiline õpe - õpilased analüüsivad kodust kaasa võetud toiduainepakendeid (teadlikkus, mida sööme, kust see on pärit, mida pakendiga edasi teha?)<br>- Praktiline õpe - õpilane jälgib nädala jooksul oma ööune pikkust; klassis arutelu, miks on piisav ööuni vajalik.<br><br>- Tervisesõnastik |
| <b>II Murdeiga ja kehalised muutused</b><br>Murdeea füüsilised ja emotsionaalsed, vaimsed ja sotsiaalsed muutused.<br>Suguline küpsus ja soojätkamine. | Nimetab murdeea toimuvaid füüsilisi ja emotsionaalseid muutusi.<br>- koostöö kooli meditsiiniõega<br>Toob näiteid erinevast arengutempost murdeea.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |
| <b>III Turvalisus ja riskikäitumine</b><br>Riskikäitumine ja selle liigid (sh terviseriskid).<br>Ohutus kodus, koolis, avalikus ruumis.                | Toob näiteid elu ja tervist ohustavatest teguritest ja teab, kuidas neid vältida.<br>- Noorsoopolitsei loeng (Nõmme piirkonna politseinik).<br>Eristab käitumist, millega rikutakse reegleid ja norme, ning selgitab, kuidas riske ennetada.<br>- Hiiu Kooli kodukorraga tutvumine, arutelu.<br>Selgitab, miks normid ja seadused on kohustuslikud kõigile.<br>- Liiklusseadusega tutvumine                                                                                                                                                                                                       |



|                                                                                                                 |                                                                                                                                                            |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|                                                                                                                 | Õpilane oskab tuua näiteid ohutust liiklemisest jalakäijana ja jalgratturina.<br>Internetikäitumine - õppetöös kasutada Targalt Internetis lehe võimalusi. |
| <b>IV Haigused ja esmaabi</b><br>Haigused: nakkus- ja mittenakkushaigused.<br>Esmaabi andmine ja abi kutsumine. | Demonstreerib õpituatsioonis esmaabivõtteid ja teab, kust otsida abi.<br>Selgitab näidete varal, kuidas hoiduda haigustest ja õnnetustest.                 |

#### Hindamine

- Kokkuvõttev (poolaasta, aasta)
- Poolaasta hinne sisaldab:
  - Suulised vastused
  - Kirjalikud vastused
  - Frontaalsed küsitlused
  - Õpilase aktiivsus
  - Iseseisevad tööd
  - Praktilised tööd
  - Grupitööd
  - Testimine

Aastahinne tuleneb kahe poolaasta koondhindest.

#### INIMESEÕPETUS 6. KLASS

| ÕPPESISU 35 TUNDI                                                                                                                                                                                                                                                                                                               | ÕPITULEMUS                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <b>I Mina ja suhtlemine</b><br>Enesesse uskumine. Enesehinnang. Eneseanalüüs. Enesekontroll. Oma väärtuste selgitamine.                                                                                                                                                                                                         | Selgitab, kuidas enesehinnang kujuneb. <ul style="list-style-type: none"> <li>• Mõistab enesehinnangu olemust.</li> <li>• Saab aru, et enesehinnang on osa tema minapildist.</li> </ul> Selgitab enda erinevate omaduste arendamise võimalusi. <ul style="list-style-type: none"> <li>• oskab nimetada enda erinevaid omadusi</li> <li>• mõistab, et ennast saab pidevalt arendada</li> </ul> Mõistab oma võimalusi algatada ettevõtmisi ja toob näiteid ettevõtlikust tegutsemisest. <ul style="list-style-type: none"> <li>• mõistab, et tema ise saab suunata oma tegevus</li> </ul> Seostab ettevõtlikkust tulevase tööeluga. <ul style="list-style-type: none"> <li>• õpib tundma oma huvisid ning seostama neid tulevikuga.</li> </ul> |
| <b>II Suhtlemine teistega</b><br>Minu ja teiste vajadused. Vajaduste hierarhia. Suhtlemise komponendid. Verbaalne ja mitteverbaalne suhtlemine. Aktiivne kuulamine. Tunnete väljendamine. Eneseavamine. Eelarvamused. Kehtestav, agressiivne ja alistuv käitumine. „Ei” ütlemine seoses ennast ja teisi kahjustava käitumisega. | Kirjeldab, millest suhtlemine koosneb. <ul style="list-style-type: none"> <li>• mõistab suhtlemise olemust</li> <li>• toob näiteid suhtlemise komponentide kohta</li> </ul> Eristab mitteverbaalseid ja verbaalseid suhtlemisvahendeid ning analüüsib nende vastastikuseid seoseid.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       | <ul style="list-style-type: none"> <li>mõistab suhtlemise kompleksust</li> </ul> <p>Eristab kehtestavat, agressiivset ja alistuvat käitumist ning mõistab nende käitumisviiside mõju suhetele.</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>iseloomustab erinevaid käitumisviise</li> </ul> <p>Teab, mis on eelarvamused ja stereotüüpsed hoiakud, ja tunneb need ära.<br/>Toob näiteid eelarvamuste mõjust igapäevaelus.<br/>Toob näiteid, kuidas eelarvamused mõjutavad igapäevasuhtlust.<br/>Teab, et tal on õigus öelda „ei“, ja demonstreerib õpituatsioonis „ei“ ütlemist oma tervise kaitsel ja õiguste eest seismisel.<br/>Demonstreerib õpituatsioonis, kuidas keelduda ennast ja teisi kahjustavast tegevusest, kasutades tõhusaid enesekohaseid ja sotsiaalseid oskusi.</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>nimetab kahjustavaid käitumisviise</li> <li>selgitab, kuidas enese eest seista ilma teisi kahjustamata.</li> </ul> <p>Toob näiteid turvalisest suhtlemisest igapäevaelus, sh internetis ning lahendab õpituatsioonis teemakohaseid probleeme.</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>mõistab enda vastutust erinevates suhtluskeskkondades</li> </ul> |
| <b>III Suhted teistega</b><br>Tõhusad sotsiaalsed oskused: üksteise aitamine, jagamine, koostöö ja hoolitsemine. Sallivus enda ja teiste vastu. Hoolivus. Sõprussuhted. Usaldus suhtes. Empaatia. Vastutus suhetes. Kaaslaste mõju ja surve. Erinevuste ja mitmekesisuse väärtustamine. Isikuseärasused. Soolised erinevused. Erivajadustega inimesed | <p>Toob esile arengulisi individuaalseid erinevusi, mõistab inimeste erivajadusi.</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>nimetab inimeste erivajadusi</li> </ul> <p>Toob näiteid hoolivast, ausast, õiglasest ja vastutustundlikust käitumisest.</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>selgitab miks sõbralik käitumine on kasulik</li> </ul> <p>Demonstreerib õpituatsioonis sotsiaalsete oskuste tõhusat kasutamist.</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>nimetab sotsiaalseid oskusi,</li> <li>toob näiteid sotsiaalsete oskuste kohta.</li> </ul> <p>Demonstreerib õpituatsioonis, kuidas oma tundeid empaatiliselt ja suhteid tugevdavalt väljendada.</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>mõistab, et kõik tunded on normaalsed</li> <li>oskab oma tundeid väljendada ennast ja teisi kahjustamata</li> </ul>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |
| <b>IV Konfliktid ja probleemilahendus</b><br>Konfliktide olemus ja põhjused. Tõhusad ja mittetõhusad konfliktide lahendamise teed. Otsustamine ja probleemide lahendamine. Erinevate käitumisviiside leidmine                                                                                                                                         | <p>Selgitab konflikti häid ja halbu külgi.<br/>Kirjeldab tõhusaid ja mittetõhusaid konfliktide lahendusviise.</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |

|                                                                                                                                       |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>probleeme lahendades. Tagajärgede arvestamine probleemilahenduses. Vastutus otsustamisel.</p>                                      | <p>Valib õpisisituatsioonis konflikti lahendamiseks sobiva käitumisviisi.</p> <p>Näeb ühe probleemi lahendamise erinevaid võimalusi.</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• nimetab erinevaid probleeme</li> <li>• toob näiteid erinevate tõhusate probleemilahenduste kohta</li> </ul> <p>Lahendab loovalt ja koostöiselt probleeme ja toob esile erinevate lahenduste eelised ning puudused.</p> <p>Kirjeldab, kuidas kaaslased võivad mõjutada otsustamist.</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• nimetab mõjutamise viise</li> </ul> <p>Toob näiteid, milliste tagajärgedeni võivad erinevad otsused viia.</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• mõistab enda vastutust oma otsuste ja tegude eest</li> </ul> |
| <p><b>V Positiivne mõtlemine</b></p> <p>Positiivne mõtlemine. Positiivsed jooned ja omadused endas ning teistes, nende märkamine.</p> | <p>Toob näiteid enda positiivsete omaduste kohta.</p> <p>Märkab ja toob esile enda ning teiste positiivseid omadusi.</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |

#### Hindamine

- Kokkuvõttev (poolaasta, aasta)
- Poolaasta hinne sisaldab:
  - Suulised vastused
  - Kirjalikud vastused
  - Frontaalsed küsitlused
  - Õpilase aktiivsus
  - Iseseisevad tööd
  - Praktilised tööd
  - Grupitööd
  - Testimine

Aastahinne tuleneb kahe poolaasta koondhindest.

### III KOOLIASTE

#### III kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

1. Teab, kuidas ühiskond mõjutab inimeste tervisekäitumist, suhtlemist ja õppimist.
2. Mõistab inimese arengut murde- ja noorukieas.
3. Teab, kuidas kujundada ja hoida positiivset suhtumist iseendasse.
4. Väärtustab enese arendamise vajadust ja elukestvat õpet, mõistab oma võimalusi ja vastutust enda elutee kujundamisel.
5. On loov ja ettevõtlik.
6. Mõistab, et inimene on sotsiaalne olend, mõistab normide vajalikkust ühiselus. Väärtustab hoolivust, ausust, õiglust ja vastutustunnet aktiivse ühiskonnaliikmena.
7. Teab, et inimesed erinevad rahvuse, soo, vaimse ja füüsilise suutlikkuse ning vaadete ja usutunnistuste poolest; on erinevuste suhtes salliv.
8. Teab, et ühiskond kaitseb laste tervist ja heaolu seadustega.
9. Kasutab terviseinfo saamiseks teaduspõhiseid allikaid ja spetsialistide abi.
10. Väärtustab positiivseid suhteid, nende loomist ja hoidmist. Mõistab ja aktsepteerib inimliku läheduse erinevaid avaldumisviise.
11. Mõistab ja aktsepteerib seksuaalse arengu individuaalsust, seksuaalse identiteedi erinevaid avaldumisvorme ja seksuaalõigusi.

12. Mõistab füüsilise, vaimse ja sotsiaalse tervise vastastikust seost ja neid mõjutavaid tegureid.
13. Mõistab eluviisi, keskkonna ja pärilikkuse mõju tervisele ning tervisliku eluviisi ja turvalise käitumise tähtsust igapäevaelus.
14. Väärtustab partnerite vastutustundlikku käitumist seksuaalsuhetes. Oskab leida infot seksuaaltervist puudutavate küsimuste kohta.

#### INIMESEÕPETUS 7. KLASS

| ÕPPESISU 35 TUNDI                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            | ÕPITULEMUSED                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p><b>I Inimese areng ja murdeiga</b></p> <p>Areng, küpsemine, kasvamine, õppimine, pärilikkus, keskkonna mõju, inimese valikud.</p> <p>Ühiskonna mõju inimese kasvamisele ja arengule.</p> <p>Inimese elukaar. Murde- ja noorukiea koht elukaares.</p> <p>Murde- ja noorukiea iseloomulikud tunnused.</p> <p>Suguküpsus, sootunnused, keha muutumine.</p>                                                                                                                                                                                                                   | <p>Kirjeldab pärilike ja keskkonnategurite, nt elukeskkonna, ümbritsevate inimeste ja hariduse mõju inimese arengule ja otsustele;</p> <p>Seostab inimese kasvamist ja arengut pärilike ning keskkonnateguritega;</p> <p>Selgitab inimese arengut murde- ja noorukieas ning eristab seda täiskasvanueast.</p>                                                                                                                                                                                                                                                   |
| <p><b>II Inimene, valikud, õnn</b></p> <p>Minapilt - kirjeldav ja hinnanguline aspekt minapildist.</p> <p>Positiivse minapildi kujundamine.</p> <p>Eneseanalüüs, väärtused, teadlikud valikud ja vastutus elus.</p> <p>Enesekasvatuse võtted.</p> <p>Enesearendamine oma elutee kujundamisel.</p> <p>Positiivne suhtumine endasse ja teistesse kui heaolu alus.</p>                                                                                                                                                                                                          | <p>Selgitab, mis on minapilt ja enesehinnang;</p> <p>Toob näiteid teguritest, mis kujundavad minapilti ja enesehinnangut;</p> <p>Analüüsib ennast oma väärtuste, isikuomaduste, võimete ja huvide põhjal ning seostab seda valikutega elus;</p> <p>Analüüsib inimese võimalusi ja vastutust oma elutee kujundamisel;</p>                                                                                                                                                                                                                                        |
| <p><b>III Inimene ja rühm</b></p> <p>Rühm. Erinevad rühmade liigid. Erinevad rollid, reeglid ja normid rühmas.</p> <p>Inimeste õigused ja kohustused erinevates rühmades.</p> <p>Rühma kuulumine, selle positiivsed ja negatiivsed küljed.</p> <p>Koostöised ja võistluslikud rühma tegevused. Hoolivuse, austuse, õigluse ja vastutustunde väärtustamine koostöises tegevuses.</p> <p>Konformsus. Sõltumatus. Autoriteet.</p> <p>Toimetulek rühma survega ennast ja teisi kahjustavates olukordades.</p>                                                                    | <p>Mõistab, et inimene on sotsiaalne olend, toob näiteid rühma kuulumise ja rühmas suhtlemise olulisusest;</p> <p>Toob näiteid erinevate rühmade normidest ja reeglitest, mis toetavad ühiselu toimimist;</p> <p>Hiiu Kooli kodukorraga tutvumine; arutelu õpilase õiguste ja kohustuste teemal.</p> <p>Analüüsib enda rolli, õigusi ja kohustusi erinevates rühmades;</p> <p>Kirjeldab rühma mõju käitumisele, sh sõltumatuse ja autoriteedi olemust inimsuhetes, demonstreerib õpitu olukorras toimetulekut rühma survega;</p>                                |
| <p><b>IV Turvalisus, tervise-ja riskikäitumine</b></p> <p>Inimese heaolu komponendid (sh vaimne heaolu).</p> <p>Laste heaolu mõjutavad tegurid (materiaalne, füüsiline, vaimne, sotsiaalne) kogukonna tasandil.</p> <p>Lapse ja noore vaimse heaolu tõstmise võimalused koolis ja kogukonnas.</p> <p>Uimastitega seotud riskikäitumise ennetamine indiviidi tasand: tõhusad sotsiaalsed oskused ja keeldumisoskused.</p> <p>Uimastitega seotud riskikäitumise ennetamine: kogukonna ja ühiskonna tasand.</p> <p>Lapse õigused ja kohustused peres, koolis ja ühiskonnas.</p> | <p>Analüüsib tegureid, mis aitavad säilitada inimese vaimset heaolu, märkab ohte, oskab kaaslast toetada ja vajaduse korral abi otsida;</p> <p>Analüüsib laste heaolu mõjutavaid tegureid oma kogukonnas, teeb ettepanekuid, kuidas kogukonnas paremini seista laste heaolu eest;</p> <p>Analüüsib uimastitega seotud riskikäitumise tagajärgi inimese toimetulekule ning sekkumise võimalusi indiviidi ja ühiskonna tasandil;</p> <p>Toob näiteid seadustest, mis kaitsevad laste õigusi, tervist ja heaolu, ning analüüsib õiguste ja kohustuste seoseid;</p> |

|                                                              |  |
|--------------------------------------------------------------|--|
| Laste ja noorte õigusi, tervist ja heaolu kaitsvad seadused. |  |
|--------------------------------------------------------------|--|

### Hindamine

- Kokkuvõttev (poolaasta, aasta)
- Poolaasta hinne sisaldab:
  - Suulised vastused
  - Kirjalikud vastused
  - Frontaalsed küsitlused
  - Õpilase aktiivsus
  - Iseseisevad tööd
  - Praktilised tööd
  - Grupitööd
  - Testimine

Aastahinne tuleneb kahe poolaasta koondhindest.

### INIMESEÕPETUS 8. KLASS

| ÕPPESISU 35 TUNDI                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          | ÕPITULEMUS                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <b>I Tervise käitumine</b><br>Tervis kui heaoluseisund ja tervise aspektid: füüsiline tervis, vaimne tervis ja sotsiaalne tervis.<br>Tervise aspektide vastastikused seosed.<br>Tervisliku eluviisi (toitumine, kehaline aktiivsus, piisav puhkus ja uni) mõju tervise erinevatele aspektidele.<br>Eluviisi, keskkonna ja pärilikkuse ning tervisteenuste mõju inimese tervisele.<br>Tervisliku eluviisi tähtsus igapäevaelus.<br>Tegurid, mis mõjutavad Eesti rahvastiku (sh noorte) tervisenäitajad.<br>Praktiline õpe - õpilased analüüsivad kodust kaasa võetud toiduainepakendeid (teadlikkus, mida sööme, kust see on pärit, mida pakendiga edasi teha?)<br>Praktiline õpe - õpilased jälgivad nädala jooksul oma kehalist aktiivsust ja analüüsivad saadud tulemusi.<br>Tervisealased infoallikad,<br>Tervisealaste infoallikate usaldusväärsus.<br>Vaimset heaolu säilitada aitavad tegevused ja mõttelaad.<br>Stress. Stressiga toimetulek.<br>Kriis, selle olemus. Käitumine kriisiolukorras. Abistamine, abi otsimine ja leidmine.<br>Objektiivsed ja subjektiivsed tervisenäitajad.<br>Keskkonnatedalik tegevus lähiümbruses ja kogukonnas kui terviseedendus. (toiduainepakendite analüüsimise käigus käsitleme ka prügisorteerimise teemat). | Toob näiteid füüsilise, vaimse ja sotsiaalse tervise vastastikustest seostest;<br>Analüüsib tervisekäitumise mõju füüsilisele, vaimsele ja sotsiaalsele tervisele;<br>Analüüsib kehalise aktiivsuse ja toitumise mõju tervisele; oskab tuua näiteid, kuidas Nõmme elukeskkond toetab tervislikku eluviisi.<br>Teab, mille põhjal ära tunda teaduslikku tervisealast infot;<br>Analüüsib ja hindab erinevate tervisealaste infoallikate, tervisetoodete ja ravivõtete usaldusväärsust;<br>Analüüsib tegureid, mis aitavad säilitada inimese vaimset heaolu, märkab ohte, oskab kaaslast toetada ja vajaduse korral abi otsida;<br>Toob näiteid olulisematest tervisenäitajatest;<br>Analüüsib enda tervise seisundit tervisenäitajate põhjal ning kavandab vajaduse korral muudatusi eluviisis;<br>Analüüsib ja toob näiteid eluviisi, keskkonna ja pärilikkuse mõjust tervisele ning eristab tervislikke ja ebatervislikke otsuseid igapäevaelus;<br>Toob näiteid keskkonnateadlikest tegevustest ning rakendab mõnda nendest enda kodukohas või koolis. |
| <b>II Suhted ja seksuaalsus</b><br>Suhe. Suhte liigid (peresuhe, sõprusuhe, paarisuhe).<br>Lähisuhe ja tunded lähisuhtes.<br>Paarisuhte loomine, säilitamine, katkemine.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   | Selgitab suhete loomise, säilitamise ja lõpetamise võimalusi ennast ja teisi kahjustamata;                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>Inimlik lähedus ja soojus suhtes. Kiindumussuhted varases lapseas lapse ja vanema vahel. Sõprus, meeldimine, armumine, armastus.</p> <p>Armastuse liigid ja mitmekesisus paarisuhtes.</p> <p>Lähisuhtevägivad ja selle liigid.</p> <p>Turvalised lähisuhted.</p> <p>Abi saamise võimalused.</p> <p>Seksuaalsus.</p> <p>Seksuaalsuse mitmekesisus.</p> <p>Seksuaalkäitumine.</p> <p>Sooidentiteet, Sooline mitmekesisus. Bioloogiline sugu, sotsiaalne sugu. Sooline eneseväljendus (feminiinne, androgüünne, maskuliinne)</p> <p>Seksuaalne orientatsioon.</p> <p>Laste ja noorte seksuaalsuse arengu põhietapid (seksuaalsuse trepp.)</p> <p>Erineva seksuaalse orientatsiooni ja sooidentiteediga inimeste õigused ja võrdne kohtlemine.</p> <p>Turvaline seksuaalkäitumine. Vastutus.</p> <p>Rasestumisvastased meetodid.</p> <p>Seksuaalsel teel levivate haiguste vältimine.</p> <p>Suguelundite ehituse ja talitluse seos suguküpsuse saabumise, viljakuse ja rasestumisvastaste meetoditega.</p> <p>Seksuaalõigused, seksuaalne enesemääramisõigus</p> <p>Seksuaalsusega seotud müütide ja soostereotüüpide mõju inimese tervisekäitumisele.</p> | <p>Kirjeldab ja toob näiteid erinevatest tunnete ja läheduse avaldumisviisidest, nt meeldimine, sõprus, armumine, armastus;</p> <p>Analüüsib suhtevägivalla avaldumisvorme ja põhjusi, teab, kuidas käituda lähisuhtevägivalla korral ning toob näiteid abi saamise võimalustest;</p> <p>Selgitab seksuaalsuse olemust, inimese seksuaalset arengut ning selle individuaalsust;</p> <p>Mõistab erineva seksuaalse orientatsiooni ja soolise identiteediga inimeste õigust võrdsele ja lugupidavale kohtlemisele.</p> |
| <p><b>III. Turvalisus, tervise- ja riskikäitumine</b></p> <p>Koolikiusamine, koolivägivald ja teised sotsiaalsete suhetega seotud vägivalla vormid.</p> <p>Tõhus toimetulek ja abi saamise võimalused.</p> <p>Tõhusad enesekohased ja sotsiaalsed oskused riskikäitumisega toimetulekul.</p> <p>Uimastid ja nende toime kesknärvisüsteemile. Uimastitega seonduvad väärarvamused. Uimastite tarvitamise isiklikud, sotsiaalsed, majanduslikud ja juriidilised riskid. Sõltuvus.</p> <p>Esmaabi põhimõtted ja käitumine ohuolukordades</p> <p>Praktiline õpe - rühmades esmaabi osutamine erinevates situatsioonides</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    | <p>Demonstreerib õpituatsioonis inimväärikust alandavale käitumisele reageerimise viise ja abi saamise võimalusi;</p> <p>Analüüsib uimastitega seotud riskikäitumise tagajärgi inimese toimetulekule ning sekkumise võimalusi indiviidi ja ühiskonna tasandil;</p> <p>Demonstreerib õpituatsioonis esmaabi osutamist ja oskab vajaduse korral otsida abi;</p>                                                                                                                                                        |

### Hindamine

- Kokkuvõttev (poolaasta, aasta)
- Poolaasta hinne sisaldab:
  - Suulised vastused
  - Kirjalikud vastused
  - Frontaalsed küsitlused
  - Õpilase aktiivsus
  - Iseseisevad tööd

- Praktilised tööd
- Grupitööd
- Testimine

Aastahinne tuleneb kahe poolaasta koondhindest.

## **HISKONNAÕPETUS**

### **Õppeaine kirjeldus**

Ühiskonnaõpetusel on tähtis koht õpilaste sotsiaalse kompetentsuse kujunemises. Ühiskonnaõpetus aitab õpilasel arendada ettevõtlikkust ning kujuneda ennast teostavaks, kaasinimesi arvestavaks, sotsiaalselt pädevaks ja toimetulevaks ühiskonnaliikmeks. Ühiskonnaõpetuse tunnis omandatud teadmised, oskused ja hoiakud seostuvad tihedalt teistes õppeainetes (ajaloos, geograafias, inimeseõpetuses jt) õpituga, olles aluseks elukestvatele õppele. Põhikooli ühiskonnaõpetus käsitleb kõige üldisemal kujul ühiskonna toimimist, kodaniku seoseid ühiskonna põhivaldkondadega (majanduse, poliitika ja õigusega), ent ka suhteid erinevate sotsiaalsete rühmadega. Kodanikuna mõistetakse demokraatliku ühiskonna liiget, kes suhtleb ühiskonna institutsioonidega, lähtudes oma huvidest ja võimalustest.

Ühiskonnaõpetusel on tähtis koht õpilaste väärtushinnangute ja hoiakute kujunemises, sh ettevõtlikkus, seaduste austamine, töökus, sooline võrdõiguslikkus, vabadus, kodanikualgatus, sotsiaalne õiglus ja kodanike võrdne kohtlemine, inimõiguste austamine, mõistev suhtumine erinevustesse, tauniv suhtumine eelarvamustesse, säästlik suhtumine keskkonda, lugupidav suhtumine teiste rahvaste ja maade kultuuritraditsioonidesse ning soov neid tundma õppida; oma maa kultuuripärandi väärtustamine; teadvustamine, et kõikide maailma riikide elatustase ei ole võrdne ja maailmas on palju vaesust ning paljude inimeste materiaalne heaolu on võimalikuks saanud looduse ja tuleviku arvelt jne.

Ühiskonnaõpetuse eesmärk on praktiliste ülesannete, probleemide analüüsimise ja ainealaste põhimõistete omandamise kaudu saada tervikpilt ühiskonna toimimisest. Tähtsal kohal on igapäevaeluga seonduvate probleemide lahendamine ning asjatundlike otsuste tegemise oskuste kujunemine, mis aitab õpilasel ühiskonnas toime tulla. Nii kujuneb õpilasel tervikpilt ühiskonnast, kus teadvustatakse inimtegevuse ja looduse vastastikust mõju ning väärtustatakse jätkusuutlikku eluviisi.

I kooliastmes on ühiskonnaõpetuse teemad lõimitud inimeseõpetuse ainekavva. II ja III kooliastmes õpitakse ühiskonnaõpetust eraldi aiena. II kooliastmes tutvub õpilane oma lähiümbruse sotsiaalsete suhete süsteemiga, keskendudes sotsiaalselt erinevate isiksuste ja rühmade koosseksisteerimisele. Käsitluse keskmes on inimesed meie ümber, kool ning õpilase kodukoht.

III kooliastmes käsitletakse riiklike institutsioonide funktsioone ja toimimispõhimõtteid. Riigivalitsemisega tutvudes käsitletakse põhiseaduslikke institutsioone. Oluline on pöörata tähelepanu kodanikuõigustele ning poliitika avaldumisele igapäevaelus.

Majandusteemade käsitlemine III kooliastmes keskendub isiklikule majandamisele, ettevõtlusele, riigi majanduse reguleerimisele ja turumajanduse sotsiaalsetele mõjudele. Ainet käsitletakse võimalikult igapäevaeluga seostatult.

## **II KOOLIASTE**

### **II kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud**

1. Teab kodukohas tegutsevaid kodanikuühendusi ja -algatusi.
2. Teab lapse õigusi ja olulisemaid inimõigusi.
3. Teab, et kõik inimesed on seaduse ees võrdsed ja peavad seadusi täitma.
4. Mõistab, kuidas demokraatia põhimõtted saavad toimida koolis; toetab oma käitumise ja osalemisega koolidemokraatiat.
5. Teab Eesti riigi juhtimisega seotud põhiseaduslikke institutsioone ja olulisemaid ametikohti.
6. Eristab fakti arvamusest, teab, mis tunnuste alusel hinnata allikate usaldusväärsust.
7. Teab, et autoriõigused on kaitstud seadusega ja autorile tuleb viidata.
8. Teab, et inimesed on erineva kultuuritaustaga, saab aru, kui kedagi kultuurilise erinevuse tõttu diskrimineeritakse ja otsib vajaduse korral abi.
9. Teab, et iga inimene on käitumise, hoiakute ja panusega kultuurikandja ja -looja.
10. Tunneb tervise- ja turvariske, oskab vältida ohtusid ja teab, kust abi otsida, kasutab turvaliselt dokumente ja pangakaarti.
11. Oskab oma aega ja raha planeerida, võimeid ja võimalusi arvestada.
12. Käitub teadliku tarbijana.

## **ÜHISKONNAÕPETUS 6. KLASS**

Õppetundide maht 35 tundi õppeaastas (1 tund nädalas)

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <b>Teema: DEMOKRAATIA PÕHIMÕTTED JA SELLE TOIMIMINE</b><br><b>Teema olulisus: Õpilane saab esmased teadmised ja kogemused demokraatias osalejana ning kogukonna (klassi, kooli ja kodukoha) liikmena.</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |
| <b>ÕPITULEMUSED</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            | <b>ÕPPESISU, ÕPPIJA TEGEVUSED</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |
| <b>Õpilane:</b> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Toob näiteid kodukohas tegutsevatest kodanikuühendustest ja -algatustest.</li> <li>• Pakub välja kodukohas lahendamist vajavaid probleeme ja pakub neile lahendusi.</li> <li>• Leiab eakohaseid võimalusi eneseteostuseks kogukonna liikmena.</li> <li>• Osaleb oma klassi otsustusprotsessides demokraatia põhimõtteid arvestades.</li> <li>• Nimetab lapse õigusi ja olulisemaid inimõigusi ning selgitab nende olulisust.</li> <li>• Teab, et kõik inimesed on seaduse ees võrdsed ja peavad seadusi täitma.</li> <li>• Kirjeldab, kuidas demokraatia põhimõtted saavad toimida koolis; toetab oma käitumise ja osalemisega koolidemokraatiat.</li> <li>• Teab Eesti riigi juhtimisega seotud põhiseaduslikke institutsioone ja olulisemaid ametikohti.</li> </ul> | <p>Demokraatia klassis, koolis ja kogukonnas.</p> <p>KOV esindajaga kohtumine ja/või KOV külastus. - Nõmme Linnaosavalitsuse külastus (Nõmme maja, sh noortekeskus).</p> <p>Õpilased saavad teha ettepanekuid kodukohas vajalikest muudatustest või algatustest.</p> <p>Kooli sisekord (Hiiu Kooli kodukorra lugemine, suunatud arutelu, rühmatöö). Õpilased saavad teha ettepanekuid koolielu parandamiseks. Õpilasesindusse kandideerimine.</p> <p>Praktiline õpe - õpilasesindusse kandideerimiseks video valmistamine, hääletusprotsess.</p> <p>Laste õigused ja kohustused. Peamised inimõigused ja kohustused. Sõnavabadus ja selle põhimõtted.</p> <p>Õiguste, kohustuste ja vastutuse tasakaal.</p> <p>Põhiseaduslikud institutsioonid: Riigikogu, valitsus, kohtud. Kuidas Eesti Vabariiki valitsetakse? Eesti Vabariigi president. Seadused. Põhiseaduse ja Riigi Teatajaga tutvumine.</p> <p>Põhimõisted: demokraatia, kohalik omavalitsus, seadus, vabatahtlik tegevus, kodanikuühendus. Peamised põhiseaduslikud institutsioonid ja nende funktsioonid, õpilasmavalitsus.</p> |
| <b>Teema: KULTUUR</b><br><b>Teema olulisus:</b><br>Õppija mõistab, et inimesed on erineva kultuuritaustaga, saab aru, kui kedagi kultuurilise erinevuse tõttu diskrimineeritakse ja otsib vajaduse korral abi. Teab, et iga inimene on käitumise, hoiakute ja panusega kultuurikandja ja -looja.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |
| <b>Õpilane:</b> <ul style="list-style-type: none"> <li>• teab, et inimesed on erineva kultuuritaustaga, saab aru, kui kedagi kultuurilise erinevuse tõttu diskrimineeritakse ja otsib vajaduse korral abi;</li> <li>• teab, et iga inimene on käitumise, hoiakute ja panusega kultuurikandja ja -looja.</li> </ul>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             | <p>Kultuur, religioon, võrdõiguslikkus ja sallivus. Maailma suurimad usundid, nende võrdlemine.</p> <p>Uurida ja arutleda – milliseid kogudusi on Nõmmel, laiemalt Tallinnas?</p> <p>Eestis ja õpilase klassis, koolis ja kodukohas elavad rahvarühmad (sotsiaalsed, rahvuslikud, religioossed jm).</p> <p>Sooline võrdõiguslikkus.</p> <p>Pere ja suguvõsa, kogukond</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |
| <b>Teema: PLANEERIMINE JA TARBIMINE</b><br><b>Teema olulisus:</b><br>Õpilane teab, kuidas planeerida vastutustundlikult oma rahaasju. Mõistab, millised ohud võivad kaasneda laenamise või investeerimisega.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |
| <b>Õpilane:</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                | Aja ja kulutuste planeerimine ning raha kasutamine, laenamine ja säästmine.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |



|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <ul style="list-style-type: none"> <li>• Tunneb tervise- ja turvariske, oskab vältida ohtusid ja teab, kust abi otsida, kasutab turvaliselt dokumente ja pangakaarti.</li> <li>• Oskab oma aega ja raha planeerida, võimeid ja võimalusi arvestada.</li> <li>• Käitub teadliku tarbijana.</li> <li>• Toob näiteid erinevatest seaduslikest rahateenimise võimalustest.</li> <li>• Koostab eelarve etteantud piirides.</li> <li>• Kirjeldab säästmise võimalusi igapäevaelus, toob näiteid.</li> </ul> | <p>Elukutsed – teadmised ja oskused. Elukestev õpe. Elukutsed ja ettevõtted kodukohas.</p> <p>Teadlik, säästev tarbimine. Töökultuur ja tööeetika. Kohaliku õpilasmaleva, omavalituse poolt pakutavate suvetööde jms tutvumine. Tarbimise mõju loodusele.</p> <p>Põhimõisted: eelarve, tulud ja kulud, säästmine, teadlik tarbija</p> <p>Praktiline õpe - nädala kulutuste jälgimine, kirja panemine, analüüs.</p> <p>Õpilased uurivad rahateenimise võimalusi Nõmmel II ja III kooliastme õpilastele (näiteks maleva rühmad).</p> <p>Praktiline õpe - õpilased valmistuvad kooli sünnipäevanädala laadaks (kulude ja ajaplaneerimine, hinnakujundamine, tulemuste analüüsimine).</p> |
| <p>Teema: ALLIKAD JA AUTORIÕIGUSED</p> <p>Teema ei ole eraldiseisev, vaid toetab kõiki teisti teemasid ja õppesisu.</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |
| <p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Eristab fakti arvamusest, teab, mis tunnuste alusel hinnata allikate usaldusväärsust.</li> <li>• Teab, et autoriõigused on kaitstud seadusega ja autorile tuleb viidata.</li> </ul>                                                                                                                                                                                                                                                          |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |

### III KOOLIASTE

#### III kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

1. Teab, et Eesti peab arvestama rahvusvahelise olukorra ja rahvusvaheliste suhetega.
2. Teab, kuidas kujunes ja kuidas toimib tänapäeva demokraatlik ühiskond.
3. Tunneb ära ja toob näiteid demokraatia kesksete tunnuste ja nende rikkumise kohta; toob
4. Märkab, mis võib ohustada demokraatiat tänapäeval, selgitab, tuginedes minevikunäidetele.
5. Teab Eesti riigi juhtimisega seotud põhiseaduslike institutsioonide ülesandeid.
6. Mõistab ühiskonnasektorite spetsiifikat ja rolli ühiskonnas.
7. Teab majanduse toimimise põhihooni, teab oma õigusi ja kohustusi tarbijana, oskab oma õigusi kaitsta.
8. Analüüsib oma võimalusi tulevase töötajana ja ettevõtjana ning kavandab edasist haridusteed lähtuvalt oma huvidest ja võimetest ning ühiskondlikest teguritest.
9. Seostab demokraatiat inimõiguste kaitsega.
10. Analüüsib õiguste ja kohustuste, vabaduse ja vastutuse seost.
11. Teab, et Eesti Vabariigi põhiseadus on kõrgeim õigusakt ja oskab sealt leida vajalikku infot.
12. Teab ja väärtustab kodanikuühiskonna võimalusi korraldada elu kodukohas, piirkonnas, riigis ja rahvusvaheliselt.
13. Teab Eesti riigi ja selle kodanike õigusi, võimalusi ja kohustusi, mis tulenevad Euroopa Liidu liikmelisusest.
14. Hindab infoallikaid kriitiliselt ja kujundab oma arvamuse, järgib autoriõiguse ja intellektuaalse omandi kaitse põhimõtteid.
15. Märkab kultuuride ja sotsiaalsete rühmade mitmekesisust, diskrimineerimist, sekkub oma võimaluste kohaselt.
16. Analüüsib tervise- ja turvariske, oskab vältida ohtusid ja teab, kust vajaduse korral otsida abi.

### ÜHISKONNAÕPETUS 9. KLASS

Õppetundide maht 70 tundi õppeaastas (2 tundi nädalas)

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <b>I. Ühiskond ja sotsiaalsed suhted: kuidas ühiskond toimib ja kellest koosneb</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |
| <b>Ühiskonna institutsiooniline struktuur – kuidas avaliku sektori, äri-(era)sektori ja kolmanda sektori/vabakonna koostöös tagatakse hästi toimiv ühiskond.</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |
| <b>ÕPITULEMUSED</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            | <b>ÕPPESISU, ÕPPIJA TEGEVUSED</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |
| <p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>Teeb vahet riigi-, era- ja kodanikusektoril, toob näiteid nende tegevusest ja koostööst ühiskonnas ja üksikisikute kokkupuudetest ja/või võimalusest osaleda riigi-, era- ja kodanikusektoris;</li> <li>Mõistab ühiskonnasektorite spetsiifikat ja rolli ühiskonnas.</li> </ul>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         | <p>Ühiskond, avalik sektor, riigiasutus, avalik-õiguslik asutus, era-(äri)sektor, eraettevõtte, kolmas sektor, mittetulundus organisatsioon, vabakond</p> <p>Asutuste ja organisatsioonide lahterdamine.</p> <p>Näidete toomine ühiskonnasektorite kohta Nõmme näitel.</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |
| <b>Ühiskonna sotsiaalne struktuur: mõistmine, et ühiskond on mitmekesine, sh ebavõrdne</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |
| <p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>Teab võimalusi, kuidas nii kodanikud kui ka mittekodanikud saavad mõjutada ühiskonna toimimist;</li> <li>oskab kasutada allikaid õppetöös, viitab ja tsiteerib nõuetekohaselt;</li> <li>toob näiteid oma õigustest ja kohustustest ühiskonnas, selgitades õiguste ja kohustuste omavahelisi seoseid;</li> <li>loetleb demokraatliku ühiskonna tunnuseid, selgitab, mille poolest erinevad demokraatlik ühiskond ja diktatuur;</li> <li>märkab kultuuride ja sotsiaalsete rühmade mitmekesisust, diskrimineerimist, sekkub oma võimaluste kohaselt;</li> <li>võrdleb tööekspeidamisi, tavasid ja praktikaid erinevate kultuuride ja subkultuuride näitel;</li> <li>mõistab koostöövõimaluste otsimise vajalikkust kultuuriliste erimeelsuste puhul;</li> <li>märkab diskrimineerimist ja oskab analüüsida konkreetset juhtumit ning pakkuda välja lahendusi;</li> <li>selgitab, miks on oluline tunda kultuuripärandit;</li> <li>mõistab identiteedi määratlust, selgitab näidete varal, mis on sotsiaalne, kultuuriline- ja rahvuslik identiteet ning mitmikidentiteet;</li> <li>märkab kultuuride ja sotsiaalsete rühmade mitmekesisust, diskrimineerimist, sekkub oma võimaluste kohaselt.</li> </ul> | <p>Ühiskonnarühmad, rahvastikunäitaja, demograafia, migratsioon, immigrant/</p> <p>sisserändaja, kodanik, topeltkodakondsus, varjupaigataotleja ühiskondlik ebavõrdsus, sotsiaalne tõrjutus, sotsiaalne õiglus, identiteet, mitmekultuurilisus, subkultuurid.</p> <p>Töö rahvastikuandmetega.</p> <p>Töö põhiseadusega: kodaniku kohustused ja õigused versus igaiühe õigused ja kohustused.</p> <p>Töö tekstiga või uudislooga (õpik, ajalehe artikkel, uudislugu teles või raadios).</p> <p>Sotsiaalsed rühmad ühiskonnas: soolised, ealised, rahvuslikud, usulised, varanduslikud, regionaalsed jm.</p> <p>Sotsiaalne kihistumine ja selle põhjused. Sotsiaalne sidusus. Sotsiaalne tõrjutus.</p> <p>Sotsiaalne õiglus ja võrdõiguslikkus. Solidaarsus. Väärtused ja identiteedid. Mitmekultuuriline ühiskond ja selle võimalused ning probleemid.</p> |

| Ühiskonnaliikmete õigused vs kohustused ning vastutus on omavahelises seoses                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>toob näiteid erinevatest võimalustest, kuidas käituda demokraatia põhimõtteid järgides;</li> <li>toob näiteid oma õigustest ja kohustustest koolis, perekonnas ja ühiskonnas, selgitades õiguste ja kohustuste omavahelisi seoseid;</li> <li>märgab diskrimineerimist ja oskab analüüsida konkreetset juhtumit ning pakkuda välja lahendusi;</li> <li>toob näiteid stereotüüpide, vaenukõne ja sallimatuse kohta ning mõistab nende ohtu ühiskonnale;</li> <li>seostab demokraatiat inimõiguste kaitsega.</li> </ul>                  | <p>põhiõigused, inimõigused, kodanikuõigused, universaalsed õigused, lapse õigused, kohustused, privileegid, vastutus, diskrimineerimine, inimkaubandus</p> <p>Töö põhiseadusega, ÜRO inimõiguste deklaratsiooniga. Lugemisülesanded, arutelud ja debatid, mh õppevideote põhjal.</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |
| II. Meedia ja teave: kuidas toimida infopaljususe kontekstis                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |
| ÕPITULEMUSED                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 | ÕPPESISU; ÕPPIJA TEGEVUSED                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |
| <p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>oskab allikatest leida asjakohast infot oma arvamuse kujundamiseks;</li> <li>tunneb ära valeuudise ja propaganda ja teab, miks need võivad olla ohtlikud;</li> <li>mõistab koostöövõimaluste otsimise vajalikkust erimeelsuste puhul;</li> <li>märgab diskrimineerimist ja oskab analüüsida konkreetset juhtumit ning pakkuda välja lahendusi;</li> <li>toob näiteid stereotüüpide, vaenukõne ja sallimatuse kohta ning mõistab nende ohtu ühiskonnale;</li> <li>hindab infoallikaid kriitiliselt ja kujundab oma arvamuse</li> </ul> | <p>avalik-õiguslik meedia, erameedia, ajakirjandus, massikommunikatsioon, meedia, arvamusiider, meediavabadus, propaganda, polariseerumine, kollane ajakirjandus, valeuudised, vandenõuteooriad, infosõda, tehisintellekt (AI), kommertsreklaam, sotsiaalreklaam, poliitreklaam, vaenukõne, sõnavabadus</p> <p>ERR-i ja erameedia võrdlus (nt. saatekavad). Võimalusel õppekäik ERR-i või erameedia väljaandes; külalisesineja.</p> <p>Töö meediaga: positiivsete näidete otsimine meediast, näiteks kuidas on aidatud erivajadusega inimesi; negatiivsete näidete otsimine, keda ja mis põhjustel on meedias kujutatud sildistavalt, naeruvääristavalt, stereotüüpselt?</p> <p>Kohaliku väljaande Nõmme Sõnumid vaatlemine, arutelu. Erinevat liiki reklaamidega töötamine.</p> |
| III. Demokraatlik riik ja valitsemine - kuidas demokraatlikud väärtused aitavad tagada kodanike heaolu ning õigusriigi toimimist.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |
| Demokraatia toimimine igapäevases elus.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |
| ÕPITULEMUSED                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 | ÕPPESISU; ÕPPIJA TEGEVUS                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |
| <p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>loetleb demokraatliku ühiskonna tunnuseid, selgitab, mille poolest erinevad demokraatlik ühiskond ja diktatuur;</li> <li>toob näiteid erinevatest võimalustest, kuidas käituda demokraatia põhimõtteid järgides;</li> <li>teab, mis on õigusriik, ja selgitab selle toimimise põhimõtteid;</li> <li>analüüsib enda võimalusi kooli ja kogukonna elu ning kohaliku omavalitsuse poliitika kujundamisel;</li> </ul>                                                                                                                     | <p>osalusdemokraatia, otsedemokraatia, esindusdemokraatia, referendum, vabad valimised, üldised valimised, ühetaolised valimised, valimisüsteem, hääleõigus, hääletamine, eelhääletamine, valimiskünnis, boikoteerimine; streikimine; ühiskonnakriitika avaldamine; osalemine erakonna tegevuses, õigusriik, korruptsioon</p> <p>Praktiline õpe - erakondade moodustamine, valimisprogrammi ja valimisplakati koostamine, (valimis)debati korraldamine, valimiste protseduuri läbi "mängimine", sh valimisprotokolli koostamine.</p>                                                                                                                                                                                                                                             |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <ul style="list-style-type: none"> <li>• iseloomustab demokraatlikke valimisi</li> </ul>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            | <p>Töö piltidega: Diktatuurne ühiskond- otsida pilte, kus ilmnevad diktatuursele võimule iseloomulikud valitsemise jooned. Osata võrrelda demokraatiaga</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |
| <b>Eesti valitsemiskord: kuidas rakendub võimude lahususe ja tasakaalu põhimõtte ellu ning millised on kodaniku võimalused poliitika kujundamisel osaleda.</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |
| <p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• selgitab näidete abil võimude lahususe põhimõtet;</li> <li>• teab, mis on õigusriik, ja selgitab selle toimimise põhimõtteid;</li> <li>• nimetab põhiseaduse abil Vabariigi Valitsuse, Riigikogu, Vabariigi Presidendi ja kohaliku omavalitsuse peamisi ülesandeid;</li> <li>• teab Euroopa Liidu liikmesriike ja mõistab, miks Euroopa Liidu liikmesriik peab liikmesusest tulenevaid kohustusi täitma;</li> <li>• teab Eesti riigi juhtimisega seotud põhiseaduslike institutsioonide ülesandeid;</li> <li>• teab võimalusi, kuidas nii kodanikud kui mittekodanikud saavad mõjutada ühiskonna toimimist;</li> <li>• analüüsib enda võimalusi kogukonna elu ning kohaliku omavalitsuse poliitika kujundamisel</li> </ul> | <p>õigusriik, võimude lahusus, seadusandlik võim, täidesaatev võim, kohtuvõim, põhiseaduslik institutsioon, Riigikogu, Vabariigi Valitsus, President, õiguskantsler, riigikontroll, kohalikomavalitsus, kohus, EL Parlament, EL Komisjon, EL Ülemkogu, ministeerium, riigiamet, põhiseadus, menetlus, kohalik omavalitsus, volikogu, linnapea, vallavanem, linna-/vallvalitsus, eelarve, kohalikud maksud, kaasav eelarve, noortevolikogu, osalusdemokraatia, rahvaalgatus</p> <p>Riigikogu külastus, kohtumine Riigikogu liikmega.</p> <p>Töölehed, skeemide koostamised.</p> <p>Töö põhiseadusega. Töö põhiseaduslike institutsioonide kodulehekülgedega.</p> |
| <b>IV. Kodanikuühiskond - mida annab vabakonnas osalemine ning kuidas rahva tahet maksta panna.</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |
| <p>ÕPITULEMUSED</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 | <p>ÕPPESISU; ÕPPIJA TEGEVUSED</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |
| <p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• analüüsib enda võimalusi kooli ja kogukonna elu ning kohaliku omavalitsuse poliitika kujundamisel;</li> <li>• toob näiteid erinevatest võimalustest, kuidas käituda demokraatia põhimõtteid järgides;</li> <li>• teab ja väärtustab kodanikuühiskonna võimalusi korraldada elu kodukohas, piirkonnas, riigis ja rahvusvaheliselt.</li> </ul>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               | <p>kodanikuühiskond, vabakond, huvirühmad, erakond/partei, arengu-/humanitaarabi; rahvaalgatus, streik, boikott, märgukiri, miiting, ühiskonnakriitika.</p> <p>Arutluse kirjutamine teemal: "Aktiivne kodanik muudab kodukohta/maailma".</p> <p>Õpilased koguvad kodukohast näiteid kodanikuühiskonna organisatsioonide kohta ja tutvustavad nende tegevust.</p> <p>Õpilased leiavad ühiskonnakriitilist muusikat/kunstiteoseid/luulet jms ning tutvustavad leitud teineteisele.</p>                                                                                                                                                                            |
| <b>V. Ärisektori toimimine - milline on riigi roll majanduse reguleerimisel, kuidas olla ise ettevõtlik, saada hakkama (töö)turu kontekstis ning olla rahatark.</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |
| <b>Turumajanduse olemus ja riigi roll selles.</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |
| <p>ÕPITULEMUSED</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 | <p>ÕPPESISU; ÕPPIJA TEGEVUSED</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |
| <p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• kirjeldab erinevate majandussüsteemide iseloomulikke tunnuseid ja toimimist;</li> <li>• teab maksude vajalikkust ühiskonna toimimisel, eristab otseseid ja kaudseid makse;</li> <li>• teab, mis on sotsiaalne ettevõtlus, ja toob näiteid selle võimalustest;</li> </ul>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   | <p>ressurss, majandussüsteem, vaba turg, monopol, osaühing, äriplaan, kasum, kahjum, teaduspõhine majandus, heaoluriik, riigieelarve, otsesed maksud, kaudsed maksud, tuludeklaratsioon, sotsiaalne ettevõtlus, õiglane kaubandus, eksport, import</p> <p>Arutelu ausa maksumaksmise teemal.</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <ul style="list-style-type: none"> <li>järgib autoriõiguse ja intellektuaalse omandi kaitse põhimõtteid.</li> </ul>                                                                                                                                                                                                                                                                                                             | <p>e-külastustunnid, võimalusel rahatarkuse loeng või õppekäik rahatarkuse keskusse.</p> <p>Uudistesaate vaatamine ja selle analüüsimine - kui palju õpilased mõistsid? Seos tänase Eestiga, näiteks uue riigieelarvega.</p> <p>Töö allikaga – tabel, graafik, tekst.</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |
| <b>Tööturg</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |
| <b>ÕPITULEMUSED</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             | <b>ÕPPESISU; ÕPPIJA TEGEVUS</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |
| <p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>analüüsib valitud erialal tegutsemise võimalusi, lähtudes eriala spetsiifikast ja tuues esile palgatöötajana ja ettevõtjana tegutsemise erisused;</li> <li>analüüsib oma võimalusi tulevase töötajana ja ettevõtjana ning kavandab edasist haridusteed lähtuvalt oma huvidest ja võimetest ning ühiskondlikest teguritest.</li> </ul>                                    | <p>tööturg, tööandja, töövõtja, brutopalk, netopalk, tööleping, ümbrikupalk, CV</p> <p>Noorte tööturu andmetega tutvumine Statistikaameti kodulehelt.</p> <p>Arutlev vestlus: Miks on kriiside ajal just noortel suurem oht jääda töötuks? Mis võiksid olla need põhjused, et osa noori ei õpi ega tööta?</p> <p>Praktiline õpe - CV koostamine, tööintervjuu simulatsioon</p> <p>Praktiline õpe noore tööturu väljavaadete ja toimetuleku teemal- töökuulutuste uurimine (mis tööd saaks põhiharidusega noor?), netosissetuleku arvutamine, igapäevaste kulutuste välja selgitamine (näiteks kv.ee üürihinnad).</p> |
| <b>Isiklik toimetulek ja arukas tarbimine.</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |
| <b>ÕPITULEMUSED</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             | <b>ÕPPESISU; ÕPPIJA TEGEVUS</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |
| <p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>analüüsib vabalt valitud näidete põhjal inimeste tarbimiskäitumist;</li> <li>selgitab liigtarbimise põhjusi ja mõju üksikisikule, ühiskonnale ja keskkonnale;</li> <li>kirjeldab ja analüüsib enda tarbimisharjumusi</li> </ul>                                                                                                                                          | <p>inflatsioon, intress, investering, krediidi kulukuse määr, eelarve, ostubuum, tarbijakaitse, tootemärgised, ostujõud</p> <p>Külastisloengud (sh e-külastustunnid) tarbimise ja jäätmekäitluse teemal.</p> <p>Praktiline õpe - isikliku eelarve koostamine või nt. nädala kulutuste jälgimine ja analüüsimine.</p> <p>Praktiline õpe - pereliikme intervjuueerimine tarbimise teemal (sh kiirmood vs jätkusuutlik mood, jäätmete sorteerimine, kliendikaardid, ostukampaaniad). Intervjuu analüüsimine.</p>                                                                                                        |
| <b>VI. Eesti ja maailm: kuidas rahvusvaheline olukord rahvusvahelistes suhtluses teostada.</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |
| <b>ÕPITULEMUSED</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             | <b>ÕPPESISU; ÕPPIJA TEGEVUSED</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |
| <p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>analüüsib näidete põhjal suur- ja väikeriikide, naaberriikide, demokraatlike ja mittedemokraatlike riikide vastastikuseid suhteid;</li> <li>selgitab riikide koostööd rahvusvahelistes organisatsioonides, toob näiteid;</li> <li>teab Euroopa Liidu liikmesriike ja mõistab, miks Euroopa Liidu liikmesriik peab liikmelisusest tulenevaid kohustusi täitma;</li> </ul> | <p>Euroopa Liit, EL Parlament, EL Komisjon, Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsioon (NATO), ÜRO, euro, diplomaatia, humanitaarabi organisatsioonid</p> <p>Töö kaardiga.</p> <p>Töö piltidega: tööleht rahvusvaheliste organisatsioonide lippudega (EL, NATO, ÜRO). Milliste rahvusvaheliste organisatsioonide lippudega on tegemist? Lisa lühidalt ka nende organisatsioonide peamised tegevus eesmärgid.</p> <p>Argumenteerimise õppimine - rahvusvaheliste organisatsioonide olulisus Eesti jaoks.</p>                                                                                                                |

|                                                                                                                                                                                                                                             |  |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--|
| <ul style="list-style-type: none"> <li>• toob näiteid Euroopa Liidu kodanike õigustest ja võimalustest, seostades neid enda eluga;</li> <li>• teab, et Eesti peab arvestama rahvusvahelise olukorra ja rahvusvaheliste suhetega.</li> </ul> |  |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--|